

Munich Personal RePEc Archive

The Past of Turkey-EU Relations

Cirpici, Yasemin and Unal, Umut

2011

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/81437/>

MPRA Paper No. 81437, posted 19 Sep 2017 10:32 UTC

Türkiye-AB İlişkilerinin Dünü Bugünü

Yasemin A. Çırpıcı¹, Umut Ünal²

Abstract:

The main target of this study is to examine the European Union as a whole and then to further define the economic dimensions of Turkey-European Union relations. In this context, the emphasis is placed on the economic criteria, rather than on the political criteria (the Copenhagen criteria) of the European Union (EU). The study basically consists of four main parts. In the first part, a broad picture about Turkey-EU relations has been put forward. Turkey-EU relations are discussed in detail along with the Customs Union and Maastricht criteria in the second part. In the third and fourth parts, the economic performance of Turkey and the EU countries are compared in a detailed manner. In these parts, the readers will also find an answer in response to the question of "what happens if the right to free movement is given to Turkey" that is on the agenda of the EU.

Key words: Copenhagen criteria, economic integration, free movement

JEL Classification: A1, F45

¹ Yıldız Teknik Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü, ycirpici@yildiz.edu.tr

² Doktora öğrencisi, Florida International University, İktisat Bölümü, umut.unal@fiu.edu

Giriş

Avrupa Ekonomik Topluluğu... Günümüzdeki şekliyle Avrupa Birliği... Yola altı üye ülkeyle çıkan; II. Dünya Savaşı'ndan sonra kömür ve çelik gibi iki önemli (savaş) madenin işlendiği sektörleri güçlendirmek maksadıyla kurulan topluluk.

Evet, yukarıda da belirtildiği üzere, kuruluş amacı başta sadece kömür ve çelik sektörlerinin işleyişini daha etkin bir hale getirmek olan bu grup, yüzyılın sonlarına doğru gelindikçe, özellikle yüzyılın son çeyreğinde, birçok Avrupa ülkesinin katılımı, bir o kadarının da katılmak için sırada beklediği popüler bir topluluk halini almıştır. Öyle ki, kuruluşunu takip eden yıllarda, başta siyasi olmak üzere, iktisadi ve hukuki alanlarda belirli bir standardı yakalamak için yapılan kongreler etkin sonuçlar vermiş, adı geçen üç alanda kayda değer gelişmeler yaşanmış, alınan kararlar gerek mevcut üye ülkeler için gerekse aday ülkeler için bağlayıcı olmuştur.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilk ilişkileri, 31 Temmuz 1959 tarihinde topluluğa müracaat etmesi, resmi olarak da 1964 yılında imzalanan Ankara antlaşması ile başlamıştır. Yaklaşık 45- 50 yılı bulan bu süreçte, Türkiye, Avrupa Birliği yolunda önemli aşamalar kaydetmiştir. Özellikle son yıllarda, Avrupa Birliği'ne tam üyelik yolunda gerek hukuki gerekse iktisadi alanda entegrasyonu sağlamak adına çalışmalar yapılmıştır ve yapılmaktadır

Bu çalışmanın temel amacı, Avrupa Birliği'ni bir bütün olarak irdeleyip, ardından Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin iktisadi boyutunu masaya yatırmaktır. Bu bağlamda, çalışmada, Avrupa Birliği'nin temeli olarak adlandırılan siyasi kriterlerden (Kopenhag kriterleri) ziyade, ekonomik kriterlere ağırlık verilmiştir. Çalışma temel olarak dört bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde, ileriki bölümlerde ele alınacak olan Avrupa Birliği ekonomik ayağının önemli kavramları (gümrük birliği, ortak pazar, ekonomik bütünleşme) hakkında bilgi verilmiştir. Yine ilk bölümde, ikinci bölümde detaylı bir şekilde anlatılıp irdelenecek olan Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ile ilgili genel tablo ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri enine boyuna tartışılmakta olup, sırasıyla Gümrük Birliği ve Maastricht kriterleri konuları detaylı bir biçimde ele alınmıştır.

Avrupa Birliği denilince akla gelen ilk konulardan biri olan Gümrük Birliği ise tüm ayrıntılarıyla üçüncü bölümde ele alınmıştır. Türkiye'nin Gümrük Birliğine dahil olmasından önceki süreç, Birliğe dahil oluşu ve bunun sonrası incelenmiş, Türkiye'nin Gümrük Birliği ilişkisinin diğer üye ülkelerden farklı olup olmadığı konusundaki (olası) tartışmalara yanıt aranmıştır.

Dördüncü bölümde ise, Türkiye ile Avrupa Birliği ülkelerinin iktisadi performansları detaylı bir biçimde karşılaştırılmıştır. İlk bölümden farklı olarak bu bölümde, Avrupa Birliği –ekonomik- kıstaslarına bakarak Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne ekonomik anlamda ne kadar yakın olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Yine Avrupa Birliği-Türkiye konusunda gündemde olan, “Serbest dolaşım hakkı verilirse ne olur?” sorusuna, göç senaryoları başlığı altında yanıt bulunabilecektir.

Çalışmanın temel sonuçları, çıkarımları ve analizi ise son bölümde ele alınmaktadır.

1. Avrupa Birliği– Ekonomik Temeller

Avrupa Birliği (European Union), Roma antlaşmasını takiben, 1957 yılında İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Fransa, Almanya ve Belçika tarafından, o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu adı altında kurulmuştur. Topluluğun temeli, özellikle II. Dünya savaşından sonra tüm dünya için hatırı sayılır öneme haiz olan çelik ve kömür sektörlerini güçlendirmek adına oluşturulan Avrupa Kömür ve Çelik topluluğudur.

Avrupa Birliği yolunda, 1958 yılında, daha somut adımlar atılmış, üye ülkeler Roma antlaşmasını imzalamıştır. Bu antlaşmadaki ana ekonomik hedef, uluslararası ticarete konu olan malların Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında gümrük vergisinden muaf bir şekilde alışverişinin yapılmasıdır. Yine Roma antlaşmasına göre, ulaştırma, tarım gibi alanlarda ortak hareket edilmesi, ortak bir ekonomik, güvenlik ve dış politika

oluşturulması için somut adımlar atılmasının gerekliliği vurgulanmıştır (Özdemir, 2001:2-4).

AB, 6 lke tarafından kurulmasından bu yana 6 genişleme evresi geçirmiştir. Bu evrelerde aşağıdaki katılımlar gerçekleşmiştir:

- 1973 yılında Danimarka, İrlanda ve İngiltere,
- 1981 yılında Yunanistan,
- 1986 yılında Portekiz ve İşpanya,
- 1995 yılında Avusturya, İsveç ve Finlandiya,
- 2004 yılında Kıbrıs Rum Kesimi, Malta, ek Cumhuriyeti, Estonya, Litvanya, Letonya, Macaristan, Polonya, Slovenya ve Slovakya
- 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya.

Bu katılımlar sonunda Avrupa Birliği’ne ye ülkelerin sayısı yirmi yediye kselmiştir (<http://www.ikv.org.tr/abtarihce.php>).

1.1 Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinin Başlangıcı

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilk resmi gelişmeler, 31 Temmuz 1959 tarihinde Türkiye’nin topluluğa başvurusu ve ardından 1964 yılında imzalanan Ankara Antlaşması ile başlamıştır. Söz konusu antlaşmanın amacı, “Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının istihdam seviyesinin ve yaşam şartlarının kseltilmesini sağlamak gereğinin tümü ile göz önünde bulundurarak, taraflar arasında ticari, ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektir” olarak ifade edilmiştir (zpene, 2009:157). Ankara Antlaşması ile ilgili diğer konulara aşağıda açıklık getirilmiştir.

- Ankara Antlaşması ile hükme bağlanan kararlar arasında tarım, ulaştırma, rekabet ve Türkiye’nin tam üyelik olanakları yer almaktadır.
- Ankara Antlaşmanın fesih hükmü bulunmamaktadır.
- Antlaşma, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında üç kademedede nihayetlenecek olan bir ortaklık ilişkisi kurmayı hedeflemektedir. Bu aşamalar

sırasıyla: Hazırlık dönemi, Geçiş dönemi ve Son dönem şeklinde adlandırılmıştır.

1.2 Katma Protokol

Ankara Antlaşmasından sonra, 23 Kasım 1970 tarihinde imzalanıp, 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol, hazırlık dönemi içinde bir sonraki dönemin koşullarını belirlemektir. Katma protokol, Gümrük Birliği esasına dayanmaktadır ve hükme bağladığı konular arasında sermayenin serbest dolaşımı, vergileme, rekabet, ekonomi ve ticaret politikalarının daha uyumlu bir şekil alması vardır. Katma Protokol'ün imzalanmasının hemen ardından, 1971 yılından itibaren, Avrupa Ekonomik Topluluğu, Türkiye'den yapılmakta olan ithalatta miktar sınırlamalarını kaldırmış, gümrük vergilerini önemli ölçüde düşürmüştür. Türkiye'den de buna uygun olarak gümrük vergilerini düşürmesi istenmiş fakat Türkiye tarafından 1978 yılında askıya alınan ilişkilerden dolayı bu mümkün olmamıştır (Özpençe, 2009:158). Daha sonra, 1988 yılında, askıya alınan ilişkiler yeniden canlanmış, Türkiye kademeli olarak gümrük vergisinde indirimler yapmıştır.

1.3 Gümrük Birliği

Önceki bölümlerde de belirtildiği üzere, Gümrük Birliği'nin temelleri 1963 yılında yürürlüğe girmiş olan Ankara antlaşması ile atılmıştır. Gümrük Birliği, Avrupa Birliği ile ilişkilerimizin ekonomik ayağı olarak görülmektedir. Ancak, Gümrük Birliği'ni tek başına bir ekonomik bütünleşim olarak görmekten çok Avrupa Birliği ile olan ilişkilerde, kat edilmesi gereken önemli bir yol, bir aşama olarak görmek daha rasyonel olacaktır.

Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiş ve bununla birlikte ortaklık ilişkilerimizde son aşamaya geçilmiştir. Gümrük Birliği uyarınca Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'nin karşılıklı yapmış olduğu ticarete gerek mevcut gümrük vergileri gerekse eş etkili vergiler ve miktar sınırlamaları kaldırılmış, Avrupa Birliği dışındaki

diğer ülkelerle olan ticarete ise ortak gümrük tarifesinin (OGT) uygulanması karara bağlanmıştır.

Gümrük Birliği'nin ana teması dolayısıyla, malların herhangi bir engel söz konusu olmadan serbest dolaşması mümkün kılınmalıdır. İşte bu nedenledir ki, ticarete söz konusu olan malların Gümrük Birliği sayesinde serbestçe dolaşımı güvence altına alınmış olacak ve bunun bir sonucu olarak da ticarete meydana gelebilecek potansiyel ticaret sapmaları engellenmiş olacaktır. Gümrük Birliği'nde alınan kararlar da bağlayıcı olup, özellikle rekabeti dolaylı yoldan etkileyebilecek rekabet kurallarının karşılıklı olarak ve eşit seviyede uygulanmasına önem verilmektedir.

Özetle, Gümrük Birliği ile ilgili kararlara değinirsek:

- Malların serbest dolaşımı ve ticaret politikası,
- Gümrük vergilerinin, miktar kısıtlamalarının ve eş etkili vergi ve tedbirlerin kaldırılması,
- OGT ve tercihli tarife politikası,
- İşlenmiş tarım ürünleri,
- Tarım ürünleri,
- Gümrükler,
- Mevzuatın yakınlaştırılması (fikri, sınai ve ticari mülkiyetin korunması, rekabet, devlet yardımları, kamu ihaleleri, vergilendirme),
- Yerleşme hakkı ve hizmetler,
- Kurumsal yapı,
 - Türkiye-AB Gümrük Birliği Ortak Komitesi,
 - Danışma ve karar prosedürleri,
 - Uyuşmazlıkların çözümü,
- Korunma tedbirleri

1.4 Maastricht

1991 yılı Aralık ayında, Hollanda'nın küçük bir şehri olan Maastricht kentinde, Avrupa Birliği'ne dünya arenasında bir süper güç olma olanağı veren Maastricht anlaşmasının temelleri atıldı. Bu anlaşma sayesinde (Gençkol, 2003: 56):

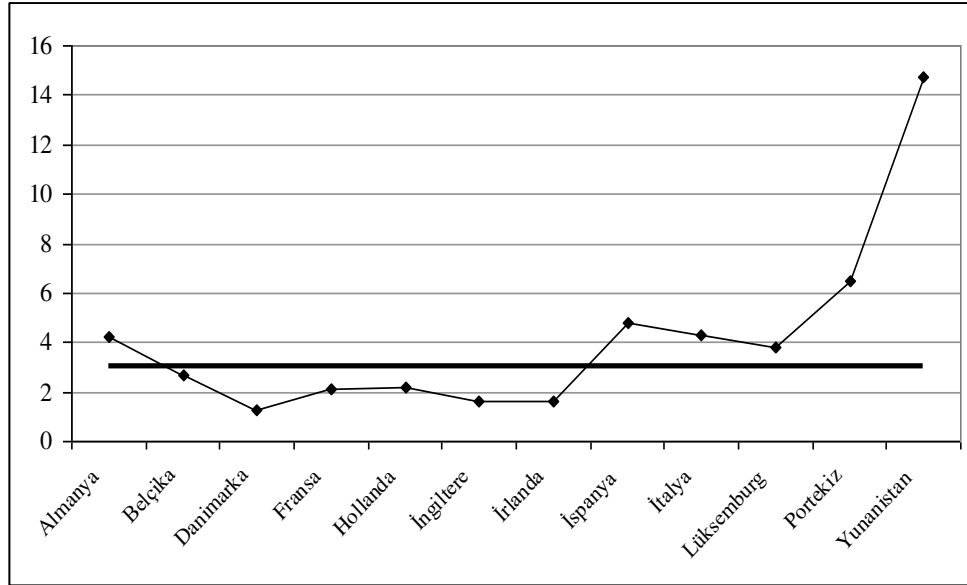
- Basta fakir ülkeler olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerde, sürdürülebilir bir ekonomik ve sosyal gelişmenin temini
- Gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisine mümkün olduğunca sorunsuz bir şekilde ve tedricen entegre edilmeleri
- Gelişmekte olan ülkelerde yoksullukla mücadele
- İnsan hakları ve temel hakların gözetimi gibi ortak hedefler tespit edilmiştir.

Avrupa Birliği'nin temel hedefi tarife ve kotaların olmadığı ve ülkelerarası ticaretin bu şekilde yapıldığı bir blok kurmaktır. Bu bağlamda Maastricht anlaşması Avrupa Birliği ülkelerinin kullanacağı tek bir para biriminin oluşmasını sağlayacak, bu sayede de topluluk, çevre, eğitim, sağlık gibi daha önemli konulara odaklanacak ve üye ülkeler arasında dayanışma artacaktı. Parasal ve Ekonomik Birlik kavramı ilk defa 1991 Aralık'ta Maastricht anlaşmasında geçmekteydi. Parasal ve Ekonomik Birliğin başarısı Avrupa Birliği'nin gelecekte dünya ekonomisinde söz sahibi olup olmamasının belirlenmesinde önemli bir rol oynayacaktı.

Bu bölümde, üye ülkelerin -Maastricht anlaşmasına göre- Ekonomik ve Parasal Birliğin birer üyesi olmaları için gerekli olan koşulları irdedeleyeceğiz.

Maastricht anlaşmasında Ekonomik ve Parasal Birliğe katılmak için yerine getirilmesi gereken 5 ana unsur bulunmaktadır. Avrupa Birliğinin ekonomik anlamda başarılı olması için gerekli olan bu unsurlar oldukça katı olup bütün üye ülkeler benzer bir ekonomik standardı sağlamak zorundadır. Maastricht anlaşmasıyla ortaya atılan beş unsur üye ülkeler arasında ekonomik bir bütünlük (tamamlayıcılık) garanti etmektedir. Aşağıda bu konu ile ilgili daha detaylı bilgi bulunmaktadır.

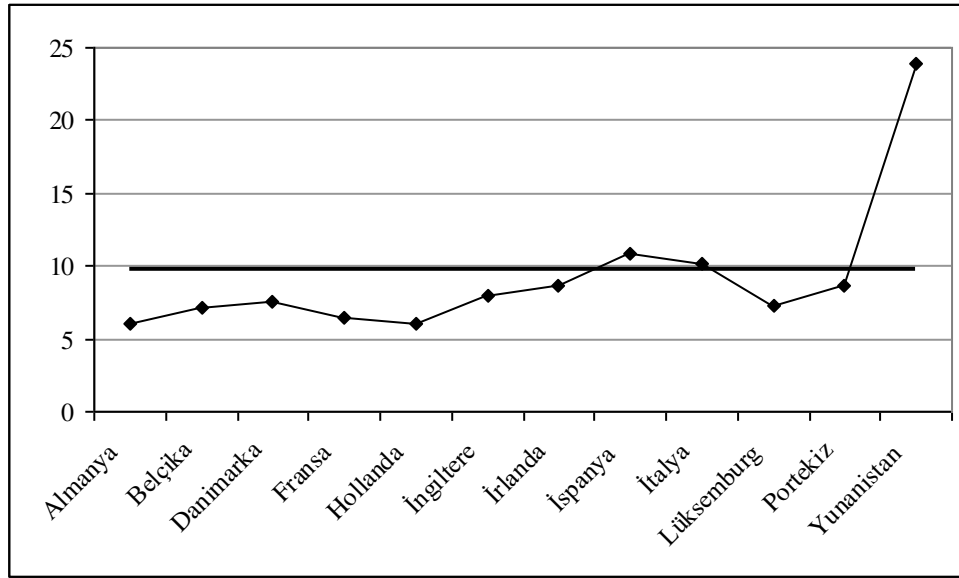
Beş ana unsurdan ilki, ülkelerdeki fiyat istikrarıdır. Bunun için de bir oran belirlemek gerekmektedir. Küresel ekonomik koşullar sürekli değiştiğinden dolayı sabit bir oran belirlemek mümkün değildir. Kabul edilebilecek enflasyon seviyesini belirlemek için, üye ülkelerden en düşük enflasyona sahip üç ülkenin enflasyonlarının ortalaması alınır. Bu orana kontrol değeri denir. Üye ülkelerin enflasyon oranları bu kontrol değerinin %1,5'inden fazla olamaz. Örneğin, 1993 mali yılı için, en düşük enflasyona sahip üç ülkenin (İngiltere, Danimarka, İrlanda) enflasyonları ortalaması %1,5 idi. Kontrol değerine ulaşmak için bu rakama %1,5 eklenmeliydi. Bu şekilde belirlenen %3'lük oran enflasyon için olması gereken üst sınırdı (Dilekli ve Yesilkaya, 2002:1). Şekil 1'den de görüleceği üzere, 1993'te %3'ün altında enflasyon rakamına dönemin 12 üye ülkesinden sadece altısı sahipti. Bunlar, Fransa %2,1, İ %1,6, Hollanda %2,2, Belçika %2,7, Danimarka %1,3 ve İrlanda %1,6 idi (WDI, 2003). Diğer 6 ülkeden 4'ünde enflasyon oranları %4 ila 5 civarında iken Portekiz ve özellikle Yunanistan'ın ortalamanın hayli üzerinde oldukları görülmektedir.

Kaynak: WDI

Şekil 1: AB Ülkelerinin 1993 Yılındaki Enflasyon Değerleri

İkinci kriter, ülkelerin uzun dönem faiz oranı ile ilgilidir. Bu oran doğrudan ülkelerin ekonomik aktiviteleri ile ilişkilendirilebilir ve ülkelerin uzun dönem ekonomik ihtiyaçlarına göre hükümetler tarafından ayarlanır. Örneğin, uzun dönem faiz oranı yükselirse, ekonomi yavaşlar. Ayrıca, açıkça bilinmektedir ki, fiyat istikrarı ve enflasyon direk olarak uzun dönem faiz oranı ile ilintilendirilebilir. Bu yüzden Maastricht anlaşmasına göre, uzun dönem faiz oranı üst sınırı, en düşük uzun dönem faiz oranına sahip üç ülkenin ortalamasının %2'sinden fazla olamaz (Dilekli ve Yesilkaya, 2002:2). 1993 mali yılı itibariyle, Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında en düşük uzun dönem faiz oranına sahip üç ülkenin ortalaması %7,8 idi. Dolayısıyla, Maastricht anlaşması gereği, üye ülkeler için üst sınır %9,8 ($\%7,8 + \%2$) olmalıydı. Dönemin dokuz üye ülkesi bu kriteri sağlamaktaydı (Şekil 2). Sağlamayan üç ülke sırasıyla, İtalya %10,1, İspanya %10,8 ve Yunanistan %23,9 olarak gerçekleşti (WDI, 2003).

Kaynak: WDI

Şekil 2: Ükelere Göre 1993 Faiz Oranları

Üçüncü kriter kurların istikrarıdır. Bu bağlamda, 1999 yılında yürürlüğe girmesi tasarlanmış olan Avrupa Para Birimi'nin (Euro) tam anlamıyla bir fonksiyon kazanması için üye ülkelerin ekonomik anlamda bütünlük sağlamaları gerekmektedir. Maastricht

anlaşmasına göre ülkelerin kurları, Avrupa Para Birimi'nin %2,5'inin altında veya üzerinde olamaz, bu bantta dalgalanmalıdır (Dilekli ve Yesilkaya, 2002:3).

Üye ülkelerin sağlaması gereken dördüncü koşul, ulusal bütçe açıkları ile ilgilidir. Bütçe açıkları, ülke ekonomilerinin göreceli gücünü yansıtır. Yine bizlere, hükümet politikaları ve bireysel olarak ülke para politikaları hakkında bilgi verir. Maastricht anlaşmasına göre, ülke bütçe açığı, Gayrı Safi Milli Hasıla'sının %3'ünden fazla olamaz (Dilekli ve Yesilkaya, 2002:2). 1993 mali yılı itibarıyla, bu koşulu sağlayan iki ülke vardır. Bunlar, İrlanda %3 ve Lüksemburg %2,5'tir. Değerler %2,5 ten %15,4'e kadar değişen oranlarda olmakla birlikte Topluluktaki ortalama bütçe açığı %6,64'tür (WDI, 2003).

Belki de üye ülkelerin sağlamakta en çok zorlandığı kriter, beşinci kriterdir. Buna göre, ülkenin kamu toplam borcu, Gayrı Safi Milli Hasıla'sının %60'ını geçemez (Dilekli ve Yesilkaya, 2002:2). Bu kriteri zor kılan “toplam” borç olmasıdır. Toplam borç olmasının bir sonucu olarak, ülke ekonomisi kısa dönemli hükümet müdahalelerine daha az bağımlı bir hale gelecektir. Eğer genellikle artan bir toplam borç yükü varsa, yani borç yükünün faizi yeni borç alınarak ödenebiliyorsa (ülke net borç ödeyicisi durumunda değilse), toplam borç stokunu azaltmak oldukça fazla zaman alacaktır. Bu bağlamda, toplam borç kriteri bize bir ekonominin dayanıklılığı konusunda önemli ipuçları vermektedir. Birçok ülke için birçok durumda toplam borç, Gayrı Safi Milli Hasıla'yı geçmektedir. Bu, bu tür ülkelerin belirli zaman aralığındaki toplam yükümlülükleri [nin](#) toplam varlıklarından daha fazla olduğu anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, bazı ekonomistler, toplam borcun Gayrı Safi Milli Hasıla'ya oranını azaltmanın en iyi yolunun Gayrı Safi Milli Hasıla'yı artırmak olduğu görüşünde hemfikirler. 1993 itibarıyla sadece beş ülke bu kriteri sağlamaktadır: Almanya %45, Fransa %39,2, [İngiltere](#) %47,3, [İspanya](#) %48,8, Lüksemburg %7,3 (WDI, 2003).

Tablo 1'de, 12 AB ülkesinin Maastricht Kriterlerinden hangilerini sağladıkları görülebilir.

	Fiyat İstikrarı	Faiz Oranları	Kur İstikrarı*	Bütçe Açığı	Kamu Toplam Borcu
Almanya		X			X
Fransa	X	X			X
İtalya					
Britanya	X	X			X
İspanya					X
Hollanda	X	X			
Belçika	X	X			
Danimarka	X	X			
Portekiz		X			
Yunanistan					
İrlanda	X	X		X	
Lüksemburg		X		X	X

*Kur İstikrarı Euro'ya geçiş sonrası bir olgu olduğundan, şutun bos bırakılmıştır.

Tablo 1. Maastricht Kriterlerini Sağlama Durumları

Yukarıda da görüldüğü gibi, Maastricht anlaşmasının temellerinin atıldığı yıl itibariyle, hiçbir ülke yalnız başına bütün kriterleri sağlamış değildir. Maastricht anlaşmasının nihai amacı, daha öncede belirtildiği gibi Parasal ve Ekonomik Birliği sağlayıp, 1999 yılında tek bir kura geçmektir.

1.5 Euro: Avrupa Birliği'nin Ortak Para Birimi

Avrupa Birliği, Maastricht anlaşması gereğince 1999 yılında ortak bir para birimi olan Euro'ya geçecekti. Ancak bu, planlanandan üç yıl sonra gerçekleşebildi. İlk Euro banknotları 1 Ocak 2002'de daha önceki 12 farklı çeşit banknotun yerine piyasaya sürüldü. Euro basımından Avrupa Merkez Bankası sorumlu olmasına rağmen, pratikte bu banknotların piyasaya sürülmesi 12 üyenin ulusal Merkez bankaları tarafından gerçekleştirildi. Tedavülde şu an itibariyle 5 Euro'dan 500 Euro'ya kadar 7 çeşit banknot bulunmaktadır. Paraların tasarımları birbirine benzerlik göstermekle beraber genellikle Avrupa'nın mimari tarihinden esinlenerek oluşturulmuştur.

1.6 Ortak Para Birimi'nin Faydaları

Avrupa Birliği ülkelerinin ortak bir para birimi olan Euro'ya geçmesi elbette bir tesadüfün ürünü değildi. Daha öncede belirtilmiş olduğu gibi, özellikle Maastricht anlaşmasının nihayetinde de bu yatmaktaydı. Bugün buradan bakıldığında ortak bir para birimi olan Euro'ya geçilmesinin gerek teorik gerekse pratik anlamda birçok yararının olduğunu görmekteyiz. Aşağıda sistematik olarak söz konusu faydalar incelenecektir.

- *Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan halka olan faydaları*
 - Vatandaşların Euro'nun kullanıldığı bölgelerde, özellikle seyahatlerinde bir ülkeden diğerine geçtiklerinde, yani her ülke değiştirdiklerinde, ilgili ülkenin dövizini almak yerine ortak para birimi olan Euro'yu kullanacaklar. Ayrıca, bu sayede farklı ülkelerde fiyat karşılaştırmalarını da kolayca yapabilmiş olacaklardır.
 - Euro'nun ulusal para olarak kullanılmadığı bölgelerde de, insanlar daha kolay seyahat edebileceklerdir; çünkü Euro uluslararası bir para birimi haline gelmiştir ve dünyanın değişik bölgelerinde kullanılmaktadır.
- *Tek Piyasa*
 - Tek bir para birimi demek, Avrupa Birliği'nde parasal anlamda tek bir piyasa demektir. Bu bağlamda, Euro'ya geçişin en temel faydalarından biri de bağımsız olarak üye ülkelerin kurlarındaki dalgalanma risklerinin ortadan kalkmasıdır.
 - İhracatçılar ve ithalatçılar açısından da para biriminin ortak olmasının avantaj sağlayacağı açıktır. Zira söz konusu grup, bu sayede döviz kurlarından doğan farkı maliyetlerine yansıtmada durumunda kalmayacaklardır.

- İş piyasası, ortak bir para birimine geçilip bu sayede de ileriye yönelik belirsizliklerin azalması sonucu yatırım planlarını daha rahat bir biçimde tasarlayacaklardır.
- Üreticiler ve tüketiciler, mal ve hizmet fiyatlarını, tek bir para birimi ile ifade edildiğinde daha kolay karşılaştırabileceklerdir. Bunun sonucu olarak da rekabet oluşacak ve üretici kesimi orta vadede fiyatları aşağı çekmek için bir yarışa gireceklerdir.
- *Makroekonomik Yapı*
 - İlk başta fiyat istikrarından söz edilebilir. Maastricht anlaşmasıyla temelleri atılan Ortak Para Birimi'nin hedeflerinden en hayati olanı, Euro'nun hayata geçmesiyle birlikte fiyat istikrarını yakalayabilmektir.
 - İkinci olarak düşük faiz oranlarından bahsedilebilir. Düşük enflasyon, beklentilerin olumlu olması (geleceğe yönelik belirsizliklerin azalması ile birlikte) kamu borçlarının daha etkin bir biçimde denetlenmesi, menkul değerler piyasasında Euro'nun geçerliliğinin artması sonucu faiz oranlarında önemli düşüşler olacaktır.
 - Fiyat istikrarı, sağlam kamu finansman yapısı ve düşük faiz oranlarının piyasaya vereceği olumlu sinyaller sonucu sırasıyla yatırım, istihdam ve büyümeyi tetikleyecektir.

Son olarak, Euro, her şeyden önce bir “ortak birimin”, bir ortaklığın, paylaşılan değerlerin, Avrupa Birliği ülkelerinin birçok alanda ortak hareket ettiğinin ve edeceğinin, birliğin ekonomik ayağı olarak gösterilen Maastricht anlaşmasının amacına ulaştığının yani Avrupa Birliği'nin en önemli başarılarından biri olarak gösterilebilir.

2. Gümrük Birliğine Katılım Süreci ve Sonrası

Önceki bölümde Gümrük Birliği (GB) hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde Türkiye'nin GB'ye katılımı ve sonrasındaki gelişmelerden bahsedilecektir.

2.1 Türkiye'nin GB'ye Katılımı

Türkiye'nin GB'ye katılımı temel olarak 1963'te imzalanan Ankara Antlaşması'na dayanır. Bu antlaşma ile Türkiye için üç aşamalı bir üyelik öngörülmüştür.

Hazırlık dönemi olarak nitelendirilen birinci aşama 1964 yılında başlamış ve beş yıllık bir süreç olarak planlanmıştır. Bu dönemde, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), tek taraflı olarak Türkiye'ye bazı malların ithalinde gümrük tarifesi ödünleri vermiş ve bu dönemde uygulanan Birinci Malî Protokol uyarınca Türkiye'ye altyapı ve sanayi projelerinin finansmanını sağlamak amacıyla toplam 175 milyon ECU'lük bir yardım sağlamıştır. Bu yardım, Keban Barajı ve Boğaz Köprüsü projelerinde kullanılmıştır. Hazırlık dönemi beş yıl olarak öngörülmüş olmasına rağmen ancak Ocak 1973'te tamamlanabilmiştir (Gençkol, 2003:156).

İkinci aşama geçiş dönemidir. Bu dönemin başlangıcı olan 1 Ocak 1973 tarihinde, Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında imzalanmış olan Katma Protokol yürürlüğe girmiştir (Morgil, 2003:1). Buna göre Avrupa Topluluğu tek taraflı olarak Türkiye'den ithal ettiği sanayi mallarında ve işlenmiş tarım ürünlerinde gümrük vergilerini sıfırlamış ve bazı ürünler hariç kotaları kaldırmıştır. Buna karşılık Türkiye'nin ise kademeli olarak 22 yıl içinde Avrupa Topluluğu'ndan ithal edeceği sanayi mallarında ve işlenmiş tarım ürünlerinde gümrük vergilerini sıfırlaması ve kotaları kaldırması öngörülmüştür. Bunun yanında, Türkiye aşamalı olarak Topluluğun üçüncü ülkelere uyguladığı ortak gümrük tarifelerini yürürlüğe koymak yükümlülüğünü almıştır. Bu şekilde Türkiye ve Topluluk arasında karşılıklı olarak gümrük tarifeleri ile benzer vergilerin ve miktar kısıtlarının kaldırılması ve üçüncü ülkelere de Topluluğun ortak gümrük tarifesinin uygulanmasıyla, en geç 1996 yılının başında Türkiye ile Topluluk arasında sanayi malları üzerinde bir gümrük birliği kurulacaktı.

Türkiye'nin tam üyeliği için gerekli tüm hazırlıkların yapılacağı evre olan son dönem geçiş döneminin tamamlanması ve gümrük birliğinin oluşturulması ile başlar. Son dönem için Ankara Anlaşması'nda belirli bir süre belirtilmemiş, gelişimi taraflara bırakılmıştır. İki yıl süren müzakereler sonrasında 5 Mart 1995'de Alman Ortaklık Konseyi kararı ile Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki gümrük birliği 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir

2.2 GB'nin Kapsamı

Gümrük Birliği, sanayi mallarında ve işlenmiş tarım ürünlerinde yapılan ticareti kapsar. Tarım ve hizmetler Gümrük Birliği'ne dahil değildir, ancak tarım ürünlerini de Gümrük Birliği'ne dahil etmek için taraflar arasında bir taahhüt vardır. Kömür ve Çelik Topluluğu ürünleri ise, 1 Ağustos 1996 tarihinde yürürlüğe girmiş olan bir serbest ticaret anlaşması yoluyla ayrıca işlem görmektedir. Ayrıca, taraflar arasında hizmetlerin ve kamu alımlarının serbestleştirilmesi için de müzakereler başlamıştır.

Gümrük Birliği tam anlamıyla 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'nin üstlenmiş olduğu yükümlülükler aşağıdaki gibidir (Morgil, 2003:2):

- Avrupa Birliği Ülkelerine gümrük vergileri ve kotaları kaldırmak
- Üçüncü ülkelere uyguladığı %18 olan ortalama koruma oranını Avrupa Birliği Ortak Gümrük tarifesi ortalama koruma oranı olan %5'e indirmek
- Avrupa Birliği Ortak Dış Ticaret Politikasını ve Avrupa Birliği Ortak Rekabet Politikasını uygulamak
- Birliğin serbest ticaret yaptığı ülkelerle serbest ticaret anlaşması yapmak
- Teşvik sisteminde gerekli değişiklikleri yaparak devlet yardımı ve sübvansiyonları Avrupa Birliğine uyumlu hale getirmek

2.3 Türkiye GB İlişkisinin Diğer Ülkelerinkinden Farkı

Türkiye GB ilişkisi diğer ülkelerinkinden farklılıklar gösterir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1) Türkiye dışında hiçbir ülke tam üye olmaksızın böylesine geniş kapsamlı bir gümrük birliği modeline geçmemiştir.

2) Kapsam itibariyle oluşturulan modelin çerçevesi çok geniş tutulmuştur.

3) AB karar alma süreci içinde oluşturulan politikalar, karar alma sürecine dahil olmayan bir ortağın mevzuat ve politikalarına yansıtılmıştır.

Türkiye gümrük birliğinin sadece bazı malları kapsıyor olması ise sadece Türkiye'ye özel bir durum değildir. GB'nin kapsamı Andora için sadece sanayi ürünlerini, San Marino için ise tarım ve sanayi ürünlerini kapsamaktadır.

2.4 GB'nin Yürürlüğe Girmesinden Sonraki Süreç

Türkiye ile AB arasında sanayi ürünleri ticaretinde gümrük vergileri 1 Ocak 1996 itibarıyla sıfırlanmış ve Türkiye üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) uygulamaya başlamıştır. OGT'nin uygulanması iki aşamada olmuştur. Beş yıl süreyle, 1996–2000, yılları arasında bazı hassas ürünler (otomobil, ayakkabı, deri mamulleri ve mobilya gibi) için OGT ile öngörülenden daha yüksek tarifeler uygulanmış ancak 2001'den itibaren tam uyum sağlanmıştır.

GB'nin sağlıklı işleyişini sağlamak için gerekli yasal düzenlemeler yapılmıştır. 1996 yılında Türkiye'nin Avrupa Birliğinden yaptığı ithalat bir önceki yıla göre % 34,7 oranında artmıştır. Avrupa Birliğinin toplam ithalat içindeki payı 1995 yılında % 47,2'den 1996 yılında % 52,9'a yükselmiştir (Morgil, 2003:2). Bu yıldan sonra Türkiye ile Avrupa Birliği arasında dış ticaret yani ihracat ve ithalat dengeli bir biçimde artmıştır.

Gümrük birliği ile dış rekabete açılan Türk sanayisinin çeşitli sektörlerinde verimlilik ve kalite artışı olmuştur. Bunun en güzel örneği otomotiv sektörüdür (Morgil, 2003:2). Gümrük birliğinin uygulamaya girmesi ile zorlanan otomotiv ana ve yan sanayi zamanla şartlara uyum sağlayarak kalite ve etkinliği arttırmıştır.

Türkiye'nin, toplam ihracatının ortalama % 50'si AB iledir. Sektörel olarak Türkiye'nin, AB'den ithalatının % 96'sını, AB'ye ihracatının ise % 86'sını sanayi ürünlerinin teşkil ettiği görülmektedir (DPT, 2001: 60-68).

Türkiye'nin GB'ye dahil olmasından sonra, ticaret yaratıcı ve ticaret saptırıcı süreçlerden bahsetmek mümkündür:

Ticaret yaratıcı etki; GB dolayısıyla ticarete uygulanan tarife ve kotaların kaldırılması sonucu, bir malı, düşük maliyetle üretebilen başak bir üye ülkeden alabilmektedir. DTM verilerine göre, GB'nin ticaret yaratıcı etkisinin birlik lehine doğduğu görülmektedir. Bunda, en başta ithalatın ihracattan daha hızlı artması önemli rol oynamıştır. Zamanla, ortak üretim, teknoloji transferi, bilgi akışı ve Ar-Ge faaliyetlerini arttırabildiği ölçüde Türkiye'nin performansı artacaktır. Bu durumda ticaret yaratıcı etki daha çok Türkiye'nin lehine dönebilir.

Ticaret saptırıcı etki; üçüncü ülke mallarına karşı konan ortak tarife sonucu bu ülkelerin mallarının pahalı hale gelmesi sonucu ticaretin birlik içine kaymasıdır. Dış ticaret verilerine göre dış ticaret hacmi içinde AB payı 1995'te %48,7'den 1996'da %51,9'a çıkmış, bundan sonra 2003 yılına kadar yıllar arası fark ancak %2- 3 civarında olmuştur. Yani dış ticaretimizde AB'nin payı %50 civarlarında seyretmiştir (DPT, 2001: 60-68). Üçüncü ülkelerle olan ticaretimizde ticaret saptırıcı etkiye işaret edecek önemli bir değişiklik olmamıştır.

GB açısından üç sorundan bahsedilebilir:

1) Gümrük birliğinin sağlıklı bir şekilde işletilebilmesi için dayanışma ilkesi çerçevesinde Avrupa Birliğinin Türkiye'ye mali destek vermesi öngörülmekteydi. Ancak, 5 yıl içinde verilmesi öngörülen 4 milyar dolarlık mali yardım gerçekleşmedi.

2) Gümrük birliğinin yabancı doğrudan yatırımlarını artacağı beklenmekteydi. Ancak, bu beklenti ve ümitler gerçekleşmedi.

3) Gümrük birliği çerçevesinde Türkiye'yi ilgilendiren konularda Türkiye'nin karar mekanizmalarında olmaması olumsuz bir durum yarattı.

2.5 Maastricht Kriterlerine Ne Kadar Yakınız

2004 yılı itibariyle Türkiye'nin Maastricht Kriterleri'ne ne kadar yaklaşabildiğine bakalım.

Fiyat İstikrarı: 2004 yılında enflasyon %10,7 olmuştu. Kritik değer ise %2,4'tü. Dolayısıyla, kriterin yaklaşık 3 kat üzerinde kaldı

Uzun Vadeli Faiz Oranları: Uzun vadeli faiz oranları açısından da referans değer %6,4 iken Türkiye'nin uzun vadeli faiz oranı 2004 yılında %24,2 civarındaydı.

Kur İstikrarı: 2004 yılında bir önceki yıla göre Euro kuru değişimi %3,8 olmuştur.

Bütçe Açığı: Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) "AB Üyesi Ülkelerde ve Aday Ülkelerde Ekonomik Gelişmeler" çalışmasına göre Türkiye'nin, 2004 yılında %78,4' lük borç stoku vardı. Ulaşılması gereken hedef %60'tı. Böylece Türkiye hedefin %30 üzerinde kaldı.

Kamu Toplam Borcu: Genel devlet borçlanma gereğinde de hala referans değer rakamının yaklaşık bir kat üzerinde bir değere sahip oldu.

3. AB – Türkiye İktisadi Karşılaştırma

Türkiye, 70 milyon nüfusuyla Almanya dışındaki tüm AB ülkelerinden daha fazla nüfusa sahiptir. En yakın takipçisi yaklaşık 64 milyon nüfusa sahip olan Fransa'dır. Birleşmiş Milletler verilerine göre Türkiye'nin nüfusu 2008 yılında AB-27 ülkeleri toplamı içinde %14,9 oranında iken bu oranın 2015, 2025 ve 2050 yıllarında sırasıyla %15,9, %17,3 ve %19,7 olması öngörülmektedir (Tablo 2).

2008	2015	2025	2050
14,9	15,9	17,3	19,7

Kaynak: World Population Prospects: The 2008 Revision, Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, , <http://esa.un.org/unpp>,

Tablo 2: Türkiye'nin Nüfusu (%AB-27)

2050 yılına kadar Almanya'nın nüfusu azalırken İngiltere ve Fransa'nın nüfuslarının artacağı öngörülmüştür. Buna karşın, bu tahminlere göre, 2050 yılında en fazla nüfusa sahip AB-27 ülkesi olacağı düşünülen İngiltere'nin dahi Türkiye'nin hayli

gerisinde kalacağı görülmektedir. O tarihe kadar Türkiye bir AB ülkesi olmayı başarırsa 100 milyona yaklaşan nüfusuyla en fazla nüfusa sahip AB ülkesi olacaktır (Tablo 3).

	Almanya	Fransa	İngiltere	Türkiye
2008	82264	62036	61231	73914
2015	81346	63900	63528	79966
2025	79258	65769	66601	87364
2050	70504	67668	72365	97389

Kaynak: World Population Prospects: The 2008 Revision, Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, , <http://esa.un.org/unpp>,

Tablo 3: Nüfus Tahminleri (İlk dört ülke, 1000 kişi)

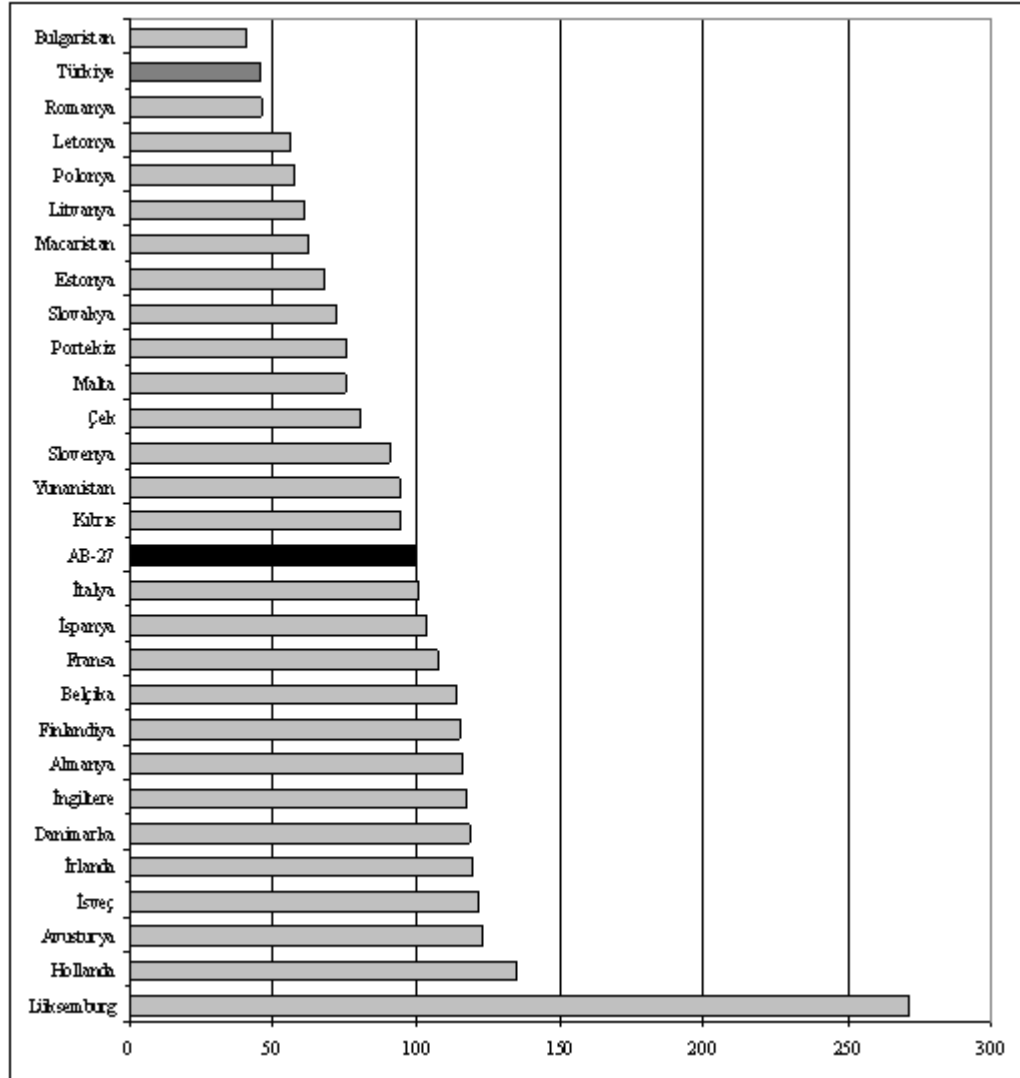
3.1 Kişi Başına Gelir

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
AB-27	100	100	100	100	100	100	100	100	100
AB-25	105	104,8	104,6	104,4	104,2	104,1	103,9	103,7	103,5
AB-15	115,3	114,9	114,3	113,7	113,2	112,8	112,2	111,6	110,8
Kıbrıs Rum Kesimi	88,8	90,9	89,2	88,9	90,3	90,9	90,2	90,8	94,7
Slovenya	79,8	79,7	82,3	83,4	86,4	87,5	87,8	89,5	90,7
Çek Cumh.	68,5	70,2	70,4	73,4	75,1	75,9	77,6	80,3	80,1
Malta	83,6	77,9	79,5	78,3	76,8	77,8	76,7	77,5	75,5
Slovakya	50,1	52,3	54,1	55,5	57,1	60,3	63,5	67	71,9
Estonya	45	46,4	50	54,5	57,4	61,6	65,9	69,5	68,2
Macaristan	55,3	58,9	61,6	62,8	63,4	63,2	63,5	62,6	62,8
Litvanya	39,3	41,5	44,1	49,1	50,5	52,9	55,5	59,8	61,1
Polonya	48,2	47,6	48,3	48,9	50,6	51,4	52,3	53,8	57,6
Letonya	36,7	38,7	41,2	43,3	45,7	48,6	52,5	57,9	55,8
Romanya	26,1	27,8	29,4	31,3	34,1	35	38,3	42,5	45,8
Türkiye	39,9	35,5	34,3	33,9	37,3	40,4	42,5	44,7	45,5
Bulgaristan	27,8	29,3	31	32,5	33,7	34,5	36,5	37,5	40,2

Kaynak: Eurostat (2009)

Tablo 4: Kişi Başına GSYİH (Satın alma gücü standardına göre)

Türkiye düşük orta gelir grubundadır. AB ile karşılaştırıldığında Türkiye’de kişi başına milli gelir oldukça düşük seviyelerdedir. Tablo 4’ten de görülebileceği gibi 2008 yılında, AB-27 ülkeleri 100 birim alındığında Türkiye’nin satın alma gücü standardına göre hesaplanan kişi başına düşen GSYİH’sı 45,5 olarak belirlenmiştir. Bu değer Romanya’ya yakın olmakla birlikte Bulgaristan hariç tüm AB ülkelerinin altında kalmaktadır. 2008 yılının cari fiyatlarla ölçülen GSYİH’sı ise AB-27’in toplam GSYİH’ının %4’ü civarındayken, yeni üye ülkelerin ise %60’ı kadardır.

Kaynak: Eurostat (2009)

Şekil 3: 2008 AB-27 ve Türkiye için Kişi Başına Milli Gelir (AB-27=100)

2008 yılında Lüksemburg'un kişi başına mili geliri AB-27 ortalamasının 2,7 katı kadardır. Bundan sonra en yüksek gelire sahip olan Hollanda'da gelir AB-17 ortalamasının 1,35 katıdır. Şekil 3'ten de görülebileceği üzere yeni katılan 12 ülkenin hepsi AB ortalamasının altında kalırken eski üyelere Portekiz ve Yunanistan ortalamasının altında kalmışlardır. 1997-2008 yılları incelendiğinde İspanya hariç ilgili yıla ait AB-27 ortalamasının üstünde ve altında olan ülkelerin aynı kaldığı görülmektedir. İspanya, 2001 yılına kadar ortalamasının altında iken bu yılda AB ortalamasını yakalamış ve bundan sonra üstünde kalmayı başarmıştır.

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
AB-27	2,8	2,6	2,5	2,4	2,4	2,2	2,2	2,2	1,9	1,8	1,8	1,8
AB-15	2,6	2,4	2,3	2,2	2,2	2,1	2,0	2,0	1,7	1,6	1,7	1,6
Slovakya	5,3	5,4	4,7	4,5	4,7	5,1	4,5	4,1	3,7	3,6	3,5	8,5
Slovenya	4,2	4,0	3,4	3,3	3,0	3,3	2,5	2,7	2,7	2,4	2,5	7,3
Türkiye	14,3	12,9	10,7	10,8	9,4	11,4	11,1	10,7	10,6	9,4	8,5	7,2
Macaristan	7,0	6,6	5,8	5,4	5,2	4,6	4,3	4,8	4,2	4,0	4,0	4,4
Letonya	5,1	4,0	3,9	4,6	4,5	4,6	4,1	4,4	4,0	3,5	3,6	4,3
Malta	2,8	2,9	2,7	2,3	2,8	2,8	2,9	2,9	2,7	2,8	2,4	3,7
Romanya	:	16,0	14,4	12,1	14,7	12,6	13,0	14,1	9,5	8,8	6,5	3,4
Estonya	5,2	6,0	4,4	4,8	4,7	4,2	4,0	3,9	3,5	3,2	3,4	3,1
Kıbrıs Rum Kesimi	4,0	4,2	4,0	3,6	3,8	3,7	3,4	3,0	2,8	2,4	2,2	2,9
Bulgaristan	26,2	18,8	16,3	13,9	13,4	12,2	11,7	11,0	9,4	8,5	6,2	2,5
Polonya	6,6	6,0	5,2	5,0	5,1	4,5	4,4	5,1	4,5	4,3	4,3	2,4
Çek Cumh.	4,2	4,2	3,9	3,9	3,9	3,3	3,1	3,3	3,0	2,6	2,5	2,1
Litvanya	10,8	8,7	7,3	6,3	5,5	5,4	5,0	4,7	4,8	4,3	3,9	1,7

Kaynak: Eurostat (2009)

Tablo 5: Tarımın Ekonomideki Payı (%)

Türkiye’de önemli ölçüde bölgesel farklılıklar bulunmaktadır. En zengin bölgeler ülkenin batı kesimlerinde yer alırken en yoksul bölgeler doğu kesimindedir. En zengin bölge olan Kocaeli’nde kişi başına düşen GSYİH, ülke ortalamasından % 90 oranında fazla iken (AB- 25 ortalamasının % 46’sı), en yoksul bölgeler olan Ağrı ve Van’da kişi başına düşen GSYİH ülke ortalamasının üçte biri kadardır (AB- 25 ortalamasının % 8’i). Zengin bölgelerde üretim ve istihdam büyük oranda imalat ve hizmet sektöründe

toplanırken, diğer bölgelerin çoğunda geçim kaynağı büyük ölçüde tarımdır (TOBB, 2004). Tablo 5’te görüleceği üzere AB ülkelerinde tarımın payı düşük seviyelerdedir. Türkiye, Slovakya ve Slovenya dışındaki tüm ülkelerden daha fazla tarım payına sahiptir.

3.2 Büyüme

Avrupa Birliği ekonomisi, 2001 yılından itibaren durgunlaşmaya başlamış; 2003 yılında, Almanya, Hollanda ve Portekiz ekonomilerinde yaşanan negatif büyümenin de etkisiyle, Euro alanı ve AB- 15 ekonomisinde büyüme hızı son beş yıl içerisinde en düşük değerlere gerilemiştir. Eurostat verilerine göre, AB-15’de ortalama kişi başına büyüme %0,6 oranında gerçekleşmiştir. Bu ekonomik durgunluk süreci, dünyadaki talep artışlarından kaynaklanan gelişmeler ile uygun makroekonomik politikalar, enflasyonda yaşanan sürekli düşüş, destekleyici mali koşullar ve yapısal reformlardaki başarı sayesinde 2003 yılı ortalarından itibaren kırılmaya başlamıştır.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
AB-27	3,9	2,0	1,2	1,3	2,5	2,0	3,2	2,9	0,8	-4,1	0,7	1,6
AB-15	3,9	1,9	1,2	1,2	2,3	1,8	3,0	2,6	0,6	-4,1	0,7	1,5
CEEC-10	4,9	3,9	4,3	4,6	5,2	6,0	6,9	6,6	1,8	-7,6	-0,2	2,5
Türkiye	6,8	-5,7	6,2	5,3	9,4	8,4	6,9	4,5	0,9	-5,8	2,8	3,6

Kaynak: Eurostat (2009)

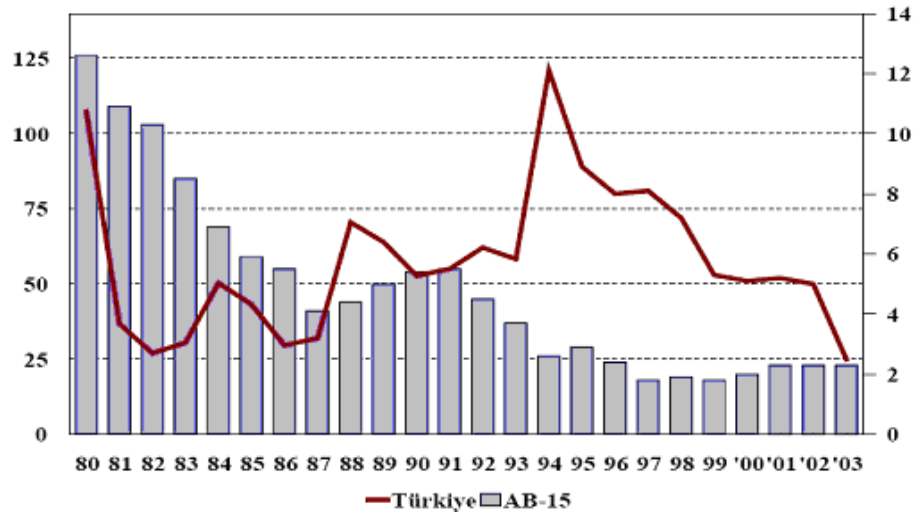
Tablo 6: GSYİH’da Reel Büyüme Oranları

Reel büyüme oranlarına bakılırsa, AB-15’deki düşük büyüme hızına rağmen 2003 yılında, yeni üye olan devletlerde ortalama büyüme [nin](#) % 3,6 oranında gerçekleştiği görülebilir (Tablo 6). Aynı yıl Türkiye’de bu oran % 5,3 olmuştur. Son yaşanan küresel krizden önce 1999 ve 2001 yıllarında yaşanan olumsuz gelişmeler dışında Türkiye AB ortalamasının üstünde bir büyüme sergilemiştir. 2006 yılında iç talepteki canlanma sayesinde (Dilekli ve Eraslan, 2007) AB ortalama büyüme oranı hızla artarken Türkiye’de büyüme yavaşlamış, 2007 yılına kadar reel olarak CEEC-10 ülkelerinden daha hızlı büyüyen Türkiye bu yıldan sonra geriye düşmüştür. Ancak Eurostat’ın 2010 ve

2011 için yaptığı öngörüler Türkiye'nin yeniden AB-27 ve CEEC-10 ortalamalarından daha büyük bir büyüme oranı yakalayacağını göstermektedir.

3.3 Enflasyon

Enflasyon, uzun yıllar Türkiye'nin önemli sorunlarından birisi olmuştur. Ortalama yıllık enflasyon, 1939- 1949 döneminde %14,3 iken 1950- 1959 döneminde %8,8'e gerilemiştir. En düşük ortalama enflasyon 1960- 1969 yıllar arasında %4,4 olarak gerçekleşmiştir. Bundan sonraki dönemlerde enflasyon oranı giderek yükselmiş ve 1980- 1989 döneminde %50,7, 1990- 1996 döneminde %78,7 düzeyinde olmuştur (Kılıçbay, 1984: s.4-8). Bundan sonra, 1996 yılından 2005'e kadar geçen sürede ise enflasyon oranının düşüşe geçtiği görülmektedir.

Kaynak: OECD

Şekil 4: AB ve Türkiye'de Yıllık ortalama Enflasyon (%)

Son yıllarda kayda değer gelişmeler yaşandıysa da diğer Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye'nin hala çok gerilerde olduğu görülmektedir. Enflasyon, 1996 yılında %80,4 iken 2003 yılında %25,3'e kadar gerilemiştir. Ne var ki bu değer dahi AB-15 ortalaması olan %2,2'nin çok üstündedir. Şekil 4'te 1980- 2003 yılları arasında AB-15 ve Türkiye için enflasyon oranları verilmiştir. Buna göre 90'larda Türkiye'de AB ortalamasının çok üzerinde enflasyon yaşandığı görülmektedir.

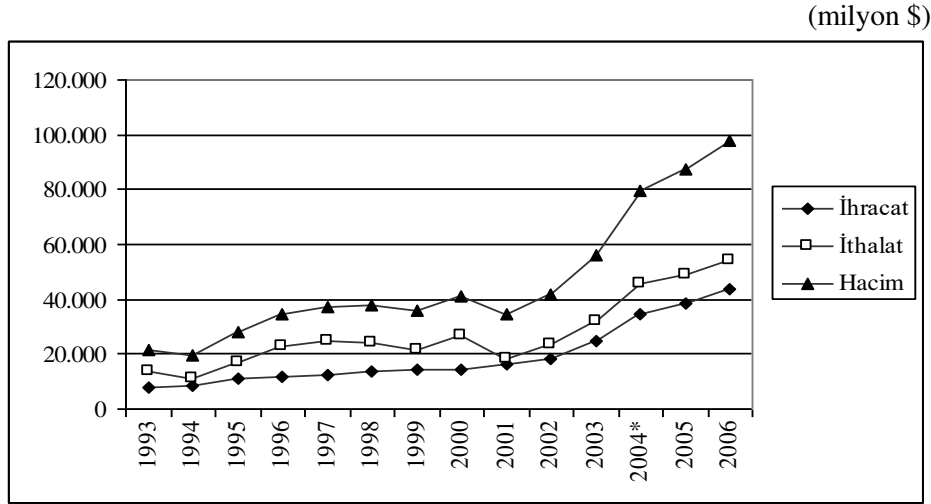
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
AB	1,7	1,3	1,2	1,9	2,2	2,1	2,0	2,0	2,2	2,2
Türkiye	85,6	82,1	61,4	53,2	56,8	47,0	25,3	10,1	8,1	9,3

Kaynak: Eurostat (2009)

Tablo 7: AB ve Türkiye’de Enflasyon Oranları (%)

1997 yılı sonrasında enflasyon oranlarının AB ile karşılaştırılamayacak kadar yükseldiği gözlenmektedir. Türkiye’de enflasyon ancak 2005 yılında tek haneye ineabilmiştir (Tablo 7).

3.4 Dış Ticaret

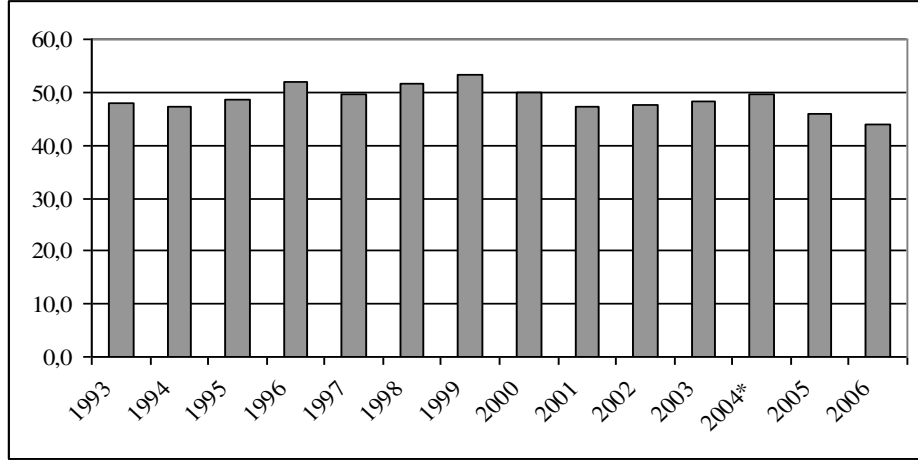

*1 Mayıs 2004'ten itibaren 25 üyeli AB

Kaynak: DTM

Şekil 5: AB ve Türkiye Dış Ticareti

Türkiye’nin AB ile olan ticaretine baktığımızda toplam ticaret hacminin GB’ye katılımdan hemen sonra bir miktar attığını görebiliriz (Şekil 5). Ancak GB, Türkiye-AB arasındaki ticaret oranı üzerinde önemli bir artışa neden olmamıştır. Bunun nedeni AB’nin GB’den çok önce Türk ihracatına kapılarını açmış olmasıdır. 1970 ve 80’lerde AB sanayi tarifelerini zaman içinde düşürmüş sadece belli hassas ürünlerde tarife uygulaması devam etmiştir.

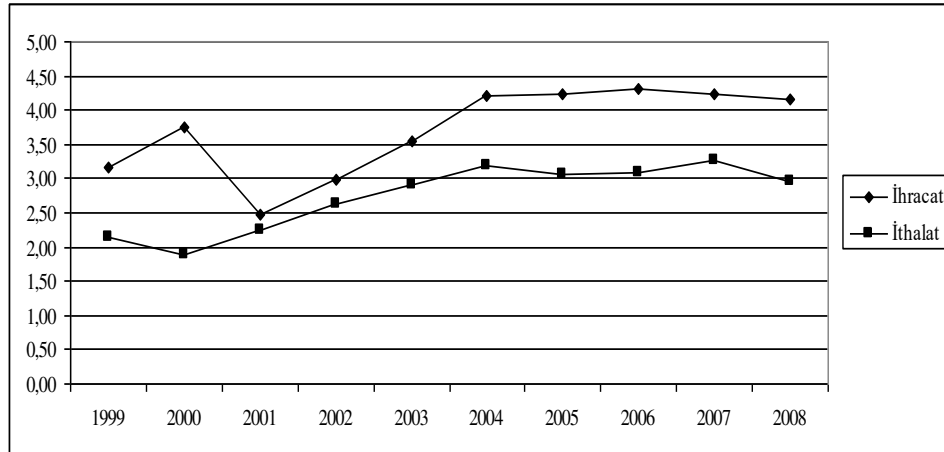

*1 Mayıs 2004'ten itibaren 25 üyeli AB

Kaynak: DTM

Şekil 6: AB'nin Toplam Dış Ticaretteki Payı

2000 yılına kadar Türkiye'nin ithalat ve ihracatının yaklaşık yarısı AB ile olmuştur. 2001'den sonra ihracat %50'lerde kalırken ithalatın oranı %45 civarına gerilemiş, 2006 yılında %39,3 olmuştur (Şekil 6).

Kaynak: Eurostat (2009)

Şekil 7: Türkiye'nin AB Dış Ticareti İçindeki Payı

AB'nin dış ticaret verilerine göre 1999-2008 yılları arasında, AB'nin ithalatı içinde Türkiye'nin payı %2-3 civarında iken ihracattaki payı ise %3-4 civarında olmuştur

(Şekil 7). DTM verilerine göre, AB'nin en çok ticaret yaptığı ülkeler listesinde 2008 yılında Türkiye hem ihracat hem de ithalatta 7. sırada yer almaktadır.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
AB-25	1,7	2	1,5	0,9	0,3	0,8	1,6	1,3	1,2	0,7	0,2	0,3
CEEC-10	5,5	5,7	6,0	4,7	4,8	3,9	3,6	4,1	5,1	4,8	5,1	4,9
Türkiye	6,3	5,8	3,6	3,7	7,5	2,4	1,5	3,3	5,8	6,6	6,6	6,5

Kaynak: Eurostat (2009)

Tablo 8: AB ve Türkiye’de cari açık (%GSYİH)

Tablo 8’de AB ülkeleri ile Türkiye’nin dış ticaret dengesinin GSYİH’ya oranı görülebilir. 2001-2002 ve 2003 yıllarında Türkiye’nin cari açığı CEEC-10 ülkelerinden daha az iken bundan sonra CEEC-10 için cari açık %5 civarında seyretmiş, Türkiye’de ise artarak bunun üstüne çıkmıştır.

	(milyon \$)			
	2004	2005	2006	2007
AB	-11522	-11331	-11466	-8184
Toplam	-34373	-43298	-54041	-62791
Oran	33,5	26,2	21,2	13,0

Kaynak: DTM

Tablo 9: Türkiye’nin AB ile Ticaret Açığı

2004 yılında Türkiye’nin cari açığının %33,5’i AB ile olmuştur. Bu oran sonraki yıllarda %26,2, %21,2 ve %13,0 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 9). 2005 yılı itibariyle AB’nin dış ticaret fazlası verdiği ülkeler arasında Türkiye altıncı sırada yer almaktadır (DTM).

3.5 İşgücü

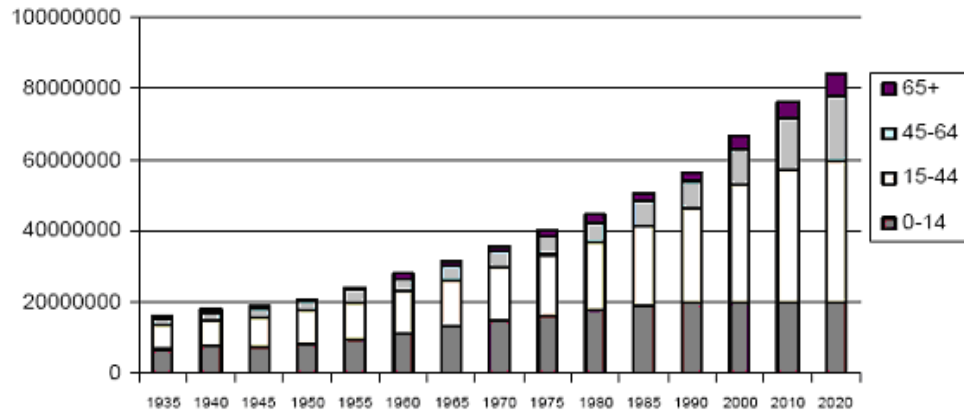
Türkiye’deki işsizlik çoğu AB üyesi ülkesinden yüksektir. Son üye olan ülkelerle karşılaştırıldığında da 2006 yılı itibariyle 12 ülkeden 8 tanesinden daha yüksek işsizlik

oranına sahiptir. Bununla birlikte önceki yıllarda AB-27 ortalamasının altında kaldığı yıllar da olmuştur (Tablo 10).

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
AB-27	:	:	:	:	8,6	8,5	8,9	8,9	9	8,9	8,1
AB-25	:	:	9,3	9,1	8,6	8,4	8,7	9	9	8,9	8,2
AB-15	10,1	9,8	9,3	8,5	7,7	7,2	7,6	7,9	8	8,1	7,7
Çek Cumh.	:	:	6,4	8,6	8,7	8	7,3	7,8	8,3	7,9	7,1
Polonya	:	10,9	10,2	13,4	16,1	18,2	19,9	19,6	19	17,7	13,8
Slovenya	:	:	12,6	16,4	18,8	19,3	18,7	17,6	18,2	16,3	13,4
Bulgaristan	:	:	:	:	16,4	19,5	18,1	13,7	12	10,1	9
Türkiye	:	:	:	:	5,2	6,8	8,9	9,3	9	8,8	8,4
Macaristan	9,6	9	8,4	6,9	6,4	5,7	5,8	5,9	6,1	7,2	7,5
Malta	:	:	:	:	6,7	7,6	7,5	7,6	7,4	7,3	7,3
Romanya	:	5,3	5,4	6,6	7,2	6,6	8,4	7	8,1	7,2	7,3
Letonya	:	:	14,3	14	13,7	12,9	12,2	10,5	10,4	8,9	6,8
Slovakya	6,9	6,9	7,4	7,3	6,7	6,2	6,3	6,7	6,3	6,5	6
Estonya	:	9,6	9,2	11,3	12,8	12,4	10,3	10	9,7	7,9	5,9
Litvanya	:	:	13,2	13,7	16,4	16,5	13,5	12,4	11,4	8,3	5,6
Kıbrıs Rum Kesimi	:	:	:	:	4,9	3,8	3,6	4,1	4,6	5,2	4,6

Kaynak: Eurostat (2009)

Tablo 10: AB Ülkeleri ve Türkiye’de İşsizlik

Kaynak: TÜİK

Şekil 8: Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre Nüfus

Türkiye Avrupa'nın aksine genç bir nüfusa sahiptir. Nüfusun %30'u 15 yaşın altında ve %20'si 15- 24 yaş arasındadır. Şekil 8'deki TÜİK verilerinden görüldüğü üzere Türkiye nüfusunun büyük kısmı 15- 44 yaş arasında yani işgücüne katılabilecek yaşıdadır. Bu durumun 2010 ve 2020 yıllarında da devam edeceği öngörülmektedir. Avrupa'da nüfusun giderek daha çok kısmını yaşlı nüfusun oluşturduğu düşünülürse bu durum Türkiye için çok önemli bir avantaj olabilecektir. Yaşlanan Avrupa Türkiye'deki genç nüfusun işgücünden faydalanmak isteyecektir.

AB'de kadınların işgücüne katılım oranı ortalama %54,7 iken Türkiye'de bu oran %25,5'te kalmıştır. Bu orana en yakın değere sahip Malta'da bu oran %33,6'dır. Türkiye'de kadınların çoğu tarım sektöründe çalışmaktadır. "ücretsiz aile işçisi" adını verdiğimiz bir statüde bulunmakta, resmi bir kuruma bağlı olmadan, maaş almadan çalışmakta ve işgücü içinde görünmemektedirler.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
AB-25	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
AB-15	108	108	108	108	108	107	107	107	106	106	106,1	105,7
Çek Cumh.	57,9	56,5	56,1	58,3	58,1	59	60,2	61,5	63,4	68,3	70,4	72,2
Estonya	32,9	35,9	37,7	39,2	42,4	43,5	45,7	47,9	50,8	55,8	59,1	62,1
Kıbrıs Rum Kesimi	75,2	75,8	77,8	74,8	79,3	78,6	77,3	73,6	75,1	75,5	76,2	76,7
Letonya	32,0	32,7	33,9	35,6	38,3	39,4	40,2	41,3	42,6	46,1	48,8	51,3
Litvanya	34,3	35,9	38,3	38,1	41	44,8	44,8	47	49,4	52,4	54,5	56,6
Macarisyan	57,0	58,5	59,6	59,3	60,6	64,1	66,6	66,7	68	69	71,0	72,4
Malta					90,2	85,5	86,4	83,7	80,9	80	80,0	79,8
Polonya	44,5	45,6	46,2	49,1	51,3	50,3	51,5	59,5	61,9	62,1	62,4	63,2
Slovenya	63,1	66,3	68,2	70,1	69,8	71,2	70,9	72,3	74,9	75,7	77,4	78,9
Slovakya	46,6	48,5	50,2	51,7	54,5	55,9	58,9	58,8	60,2	62,1	64,1	66,6
Bulgaristan	28,6	27,7	28,5	29,5	31,3	32,5	32,5	31,9	31,9	32,8	33,8	34,8
Romanya	:	:	:	28,7	27,9	29,8	32	34,0	36,2	39,2	40,6	42,0
Türkiye	36,5	39,6	39,2	36,2	39,5	35,2	37,0	38,5	40,7	43,8	44,9	45,7

Kaynak: Eurostat (2009)

Tablo 11: İşgücü Verimliliği

İşgücü verimliliğine baktığımızda, 2007 itibariyle Türkiye'nin Bulgaristan dışındaki tüm AB ülkelerinin gerisinde kaldığını görmekteyiz. Tablo 11'den 1996'da

Türkiye'nin gerisinde olan Estonya, Letonya ve Litvanya'nın 2000'li yıllarda işgücü verimliliklerini arttırarak Türkiye'nin üstüne çıkardıkları görülebilir.

3.6 Mali Yardımlar

Türkiye'nin AB'den aldığı mali yardımları, Gümrük Birliği öncesi dönem (1964-1995), Gümrük Birliği dönemi (1996-1999), katılım öncesi dönem (2000-2006) ve IPA dönemi (2006-..) için değerlendirmek mümkündür. Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye'nin aldığı desteğin genel olarak daha düşük olduğu görülebilir.

	(milyon Euro)			
	Yunanistan	İspanya	Portekiz	Türkiye
Açık	51894	56590	34015	36322
Bütçeden net katkı	20015	31769	13190	376
Kredi	4148	15289	6983	557
Toplam katkı	24163	47058	20173	933
Telafi (%)	46,6	83,2	59,3	2,57

Kaynak: Gençkol (2003)

Tablo 12: Ticaret Açığı Telafileri (1995-1999)

1964 yılından GB'ye geçinceye kadar Türkiye toplam olarak 830 milyon ECU tutarında bir mali yardım almıştır. Bu şekilde yardımların gerçekleşme oranı %58 olmuştur. Gümrük Birliği sonrası dönemde ise 1996'dan 1999 sonuna kadar toplam gerçekleşen yardım 932,9 milyon ECU olmuştur (Gençkol, 2003). Buna karşın bu dönemde Türkiye'nin AB'ye karşı toplam ticaret açığı 36,3 milyar Euro olmuştur. Bu şekilde Türkiye'nin ticari kaybının ancak %2,57'si telafi edilmiştir. Oysa Tablo 12'den görüleceği üzere Yunanistan, İspanya ve Portekiz için karşılama oranları sırasıyla yüzde 46,6, 83,2 ve 59,3 olmuştur.

Türkiye 1999 yılı sonunda aday ülke statüsünü kazanmıştır. Ne var ki aday ülkelerin 2000-2006 döneminde yararlanması öngörülen yardımlar, bütçelerinin kesinleştiği ve değiştirilemeyeceği gerekçesiyle verilmemiştir. 2000-2006 yılları arasında öngörülen yardımlar Tablo 13'ten görülebilir. Buna karşın çeşitli hibe ve kredilerden

toplam 1920 milyon Euro verilmesi öngörülmüştür. Oysa diğer aday ülkeler hibe olarak toplam 21.840 milyon Euro kaynak elde edeceklerdi.

(milyon Euro)

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Toplam
209	214	126	144	250	300	500	1743

Kaynak: MIPD (2007)

Tablo 13: Katılım Öncesi Mali Yardım Öngörüsü

AB'nin 2007-2013 dönemi için aday (Türkiye, Hırvatistan ve Makedonya) ve potansiyel aday (Arnavutluk, Bosna Hersek, Sırbistan, Karadağ ve Kosova) ülkelere sağladığı katılım öncesi mali yardımların tamamı IPA (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı) başlığı altında toplanmıştır (kipu, 2007). Bu kapsamda, ilk dört yıl için Tablo 14'te görülen yardımların yapılması öngörülmüştür. Buna göre toplam yardımlar içinde en büyük payı Türkiye alacaktı. Bununla birlikte bu dönemde alınacak yardımlar bu dönemde yapılacak projelere bağlanmıştır. Bu kapsamda pek çok proje için çalışmalara başlanmıştır.

(milyon Euro)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010
Türkiye	497,2	538,7	566,4	653,7
Hırvatistan	138,5	146,0	151,2	154,2
Makedonya	58,5	70,2	81,8	92,3
Sırbistan	186,7	190,9	194,8	198,7
Karadağ	31,4	32,6	33,30	34,0
Kosova	63,3	64,7	66,1	67,3
Bosna Hersek	62,1	74,8	89,1	106,0
Arnavutluk	61,0	70,7	81,2	93,2
TOPLAM	1098,7	1188,6	1263,9	1399,4

Kaynak: AB, MIFF, 2008-2010

Tablo 14: IPA 2007-2010 Ülke Tahsisatları

Türkiye için AB'den gelecek kaynakların önemli bir yeri vardır. Bunlardan faydalanılabilmesi için projeler yapılması teşvik edilmektedir. Ne var ki burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta vardır. Mali yardımların ne şekilde değerlendirildiği büyük önem taşımaktadır. Bunu daha iyi görebilmek için üyelik öncesi dönemde ekonomileri Türkiye ile benzerlik gösteren üç ülkeden bahsedilebilir: Yunanistan, İspanya ve Portekiz.

Bu örneklerle baktığımız zaman AB üyeliğinin bu ülkelerdeki ekonomik gelişmelerin tek belirleyicisi olmadığı görülmektedir. Bu ülkelerin geçirdikleri evreler ve geldikleri son nokta, ülkelerin üyelik aşamasındaki ekonomik durumları ve üyelik sonrasında izledikleri politikalarla yakından ilgilidir.

Yunanistan, ekonomisinde birtakım sorunlar yaşadığı bir dönemde aday olmuşken İspanya ve Portekiz'in üyelik dönemleri ekonominin yükseliş dönemine rastlamıştır. Sonrasında da izlenen olumlu politikalar sayesinde ekonomileri gelişmiştir.

Her üç ülkede de yabancı sermayenin ekonomik büyüme üzerinde önemli katkısının olduğu görülmektedir. Bu katkıyı etkileyen en önemli unsur ise AB kaynaklarının nereye harcandığıdır.

Yunanistan, AB'den net alıcı konumundadır. 2004 yılında AB transferleri GSYİH'sının %3,6'sını bulmuştur. Kaynakların önemli bir bölümü, tarife ve gümrük vergilerinin sağladığı korumaların kaldırılması sonucunda Yunan tüketicilerden AB üreticilerine yapılan gelir transferlerinin oluşturduğu açıkların karşılanmasında kullanılmıştır. Gelir transferlerinin AB transferleri içindeki payı katılımın ikinci yılında %75, üçüncü yılında ise %50 olmuş ve bu oran dördüncü yıldan itibaren 1/3'lük bir düzeyde sabitlenmiştir.

Kaynaklar, bu şekilde daha çok ithalatın finansmanında kullanılmış, ekonomik faaliyetin ya da istihdamın arttırılmasına yönlendirilememiştir. Bu nedenle, AB kaynaklı transfer rakamları yüksek olmasına karşın ekonomiye beklenen ölçüde katkı sağlayamamıştır.

Yabancı yatırımlar konusunda çarpıcı bir örnek İspanya örneğidir. Ekonominin inişe geçtiği dönemde İspanya büyük finansal kaynağa ihtiyaç duymuştur. 1989- 1993 döneminde AB yapısal fonlarının %25'lik bir bölümü İspanya'ya yönelmiş ve fonlar yaşam standartlarının iyileştirilmesinin yanında kara ve demir yolları, havaalanları, su

kaynakları ve iletişim gibi pek çok alt yapı sorunlarının giderilmesi için kullanılmıştır. 1995- 1999 yılları arasında AB'den 22,8 milyon dolarlık kaynak alınmıştır (andalucia, 2009). 95 yılından bu yana alınan ve toplam yapısal fonların yarısını oluşturan kaynaklar daha çok çevre ve ulaşım sektörlerinde kullanılmaktadır. Avrupa Komisyonunun açıkladığı verilere göre, 2005 yılında AB fonlarından en fazla yararlanan ülke İspanya'dır. Onu sırasıyla Fransa, Almanya, İtalya ve İngiltere izlemiştir. AB'nin yapı ve inşaat fonlarını en fazla kullanan ülke, fonların %22,4'ünü alan İspanya olmuştur. Bunu yanında AB'nin tarım fonunun da %13'ünü almıştır (İnternethaber, 2006).

İspanya aldığı bu yardımları doğru şekilde kullanarak bir başarı örneği olmuştur. Yabancı sermaye konusunda, 1990'ların ortasına kadar net alıcı olan İspanya bundan sonra net yatırımcı durumuna gelmiştir. Böylelikle borç alan konumundan borç veren konumuna geçmiştir. Son zamanlarda İspanya en büyük uluslararası yatırımcılardan biri olmuştur. Birleşmiş Milletler verilerine göre, yabancı yatırımda, 2000 yılında altıncı sırada yer almıştır. İspanya Bankası'nın (Bank of Spain) verilerine göre İspanya'nın yurtdışına yaptığı yatırımlar 2000 yılında GSYİH'lerinin %9,6'sı olmuştur. Günümüzde, 400 milyar Euro'yu aşan yurtdışı yatırımları ile ABD'den sonra Latin Amerika ülkelerinin 2. önemli yatırımcısı konumundadır (DTM, 2009).

Portekiz, Yunanistan'dan sonra en düşük yabancı yatırım yapılan AB ülkesidir. Bu yatırımların büyük kısmı AB ülkeleri tarafından yapılmaktadır (KobiEfor, 2006). İspanya, Almanya, İngiltere ve Fransa bu yatırımcıların başında gelmektedir. Yabancı yatırımları çeken ucuz işgücü potansiyeli avantajına sahip olan Portekiz, yeni aday 10 ülke ile risk altında kalmıştır; çünkü bu ülkelerde daha ucuza çalışabilecek daha kalifiye işgücü vardır ve bu ülkeler coğrafi açıdan Kuzey Avrupa ülkelerine yakındırlar. Bu nedenle yabancı yatırımları çekmek için tedbirler düşünülmektedir. Bunun için teknolojiye yatırım yapılarak üretimin ve işçi verimliliğinin artırılması amaçlanmakta, Ar- Ge çalışmaları kredilerle desteklenmektedir.

Ülke örneklerine yakından baktığımızda anlıyoruz ki AB üyeliği tek başına mucize yaratacak bir sihirli değnek değildir. Ülke performansı, üyelik öncesi ekonomik koşullar, uygulanan politikalar ve AB kaynaklarının doğru kullanımı ile belirlenir. Yükseliş trendinde bir ekonomiyle üyeliğe geçiş avantajlı olabilir. Hızlı ve sağlam bir ekonomik gelişim için, gerekli olan kurumların inşası, gerekli mevzuatın oluşturulması,

istikrarlı politikaların takip edilmesi son derece önemlidir. Bunların yanında örneklerimizden de görüyoruz ki AB kaynaklarının insan sermayesinin arttırılması, rekabet gücünün geliştirilmesi ve üretime yönlendirilmesi gerekmektedir. Doğru şekilde kullanılan kaynaklar ekonomiye ivme kazandırmaya ve uzun soluklu bir ekonomik gelişme sürecine yardımcı olacaktır.

3.7 Göç Senaryoları

1990'ların başında aday ülkelerden ve diğer Doğu Avrupa ülkelerinden AB ülkelerine göçlerin olması AB'yi serbest dolaşım hakkının uzun vadeli sonuçları üzerinde yeniden düşünmeye itmiştir. Ekonomik olarak aday ülkelerin üye ülkelere yetişmesi zaman alacağından kişilerin daha zengin olan üye ülkelere göç etme ihtimali düşünülmüştür.

Vasıfsız işçilerin kontrolsüz göçü, gittikleri ülkelerde (bu işçiler daha ucuza çalışmaya razı olacaklarından) ülke vatandaşlarının işsiz kalmasına ve sosyal güvence sisteminin yükünün artmasına neden olabilir. Öte yandan daha vasıflı olan çalışanların bir bölgeden çıkışı o bölgenin kalkınmasını olumsuz etkileyecektir. Bu durum bölgeler arası farklılıkların artması sonucunu doğurabilir.

Bu noktada göz önünde bulundurulması gereken önemli hususlar vardır. Öncelikle AB üyeliği otomatik olarak serbest dolaşım hakkı getirir mi onu görelim. Bu sorunun yanıtı hayır'dır. Aslında AB ülkeleri yeni katılan ülkelere kapılarını açabilecekleri gibi bu konuda birtakım kısıtlamalar da getirebilmektedir. İki yıl süreyle hiçbir gerekçe belirtmeden gerekli gördükleri kısıtlamaları getirme hakkına sahiptirler. İki yılın sonunda bir ülke işgücü piyasasında önemli sorunlar yaşadığını veya böyle bir tehditle karşı karşıya olduğunu gösterirse üç yıl daha engelleri koruyabilir. Durumunda bir değişiklik olmadığını göstermesi durumunda iki yıl daha uzatma alabilir. Kısacası, bir üye ülke yeni üye olmuş olan ülkelere 2+5 olarak toplam 7 yıl serbest dolaşım hakkı vermeyebilir. Bu sürenin sonunda ise sonradan üye olan ülkelerin vatandaşları çalışma izni almaya gerek olmadan istedikleri AB ülkesinde çalışabilirler.

Geçmişte Yunanistan için 6, Portekiz ve İspanya için 7 yıllık bir geçiş dönemi öngörülmüş, sonuçta her üç ülke için 6 yıl olarak uygulanmıştır. Buna karşılık 1995'te

üye olan Avusturya, Finlandiya ve İsveç'e herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. Son katılan 10 ülkeden Kıbrıs Rum Kesimi ve Malta için de sınır konulmamıştır.

Geçmişte Almanya ve Avusturya dışındaki Avrupa ülkelerine göç ağırlıklı olarak Avrupa dışından, örneğin Asya ve Kuzey Afrika'dan olmuştur. Fas ve Cezayirliiler daha çok Fransa'ya, Türkler ve eski Yugoslavya vatandaşları Almanya'ya ve Hollanda'ya, Pakistan ve Hindistan'dan göç edenler İngiltere'ye gitmişlerdir.

Yunanistan'ın (1981), İspanya ve Portekiz'in (1986) katılımları da dahil olmak üzere önceki genişleme süreçlerinde göç artmamıştır.

Göç edenlerin çoğu gittikleri ülkede kalıcı olup orada emekli olmayı düşünmeyen, geçici olarak gidenlerden oluşmaktadır. Ayrıca, göç edenlerin hepsi işgücüne katılmamaktadır. Örneğin, işgücü ihtiyacına göre kısıtlamalar uygulayan Avustralya ve Kanada'da yıllık giriş yapanların ancak üçte biri aktif çalışanlar geri kalanlar onların aileleridir.

Peki göç edenlerin hepsi iş bulabiliyor mu? Bazı Avrupa OECD ülkelerindeki yabancılar arasındaki işsizlik oranı bunların toplam işgücü içindeki oranının iki katı kadardır. İş bulabilenler genellikle o ülke vatandaşlarından daha düşük maaş almaktadırlar.

Bunların dışında, sosyal ve kültürel farklılıklar ve dil farklılığı yurt dışında çalışmayı zorlaştırmaktadır.

İşçilerin serbest dolaşımının önündeki engellerin kaldırılmasının uzun dönemde Türkiye'den AB'ye bir göç dalgasına neden olacağı endişesi vardır. Bununla birlikte olası göç senaryoları ile ilgili tahminde bulunmak oldukça zordur (Garson, 2004).

Bu konuyla ilgili olarak pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda çok değişik yöntemler kullanılmıştır ve bulunan sonuçlar da farklıdır. Farklı çalışmalar, AB'ye üyelik durumunda 2030 yılına kadar 1,3 ila 2,7 milyon Türkün AB'ye göç edeceğini öngörebilmektedir (bkzn. Flam (2003) ve Lejour v.d.(2004)). Bunun yanında, Dirk Jacob Niewboer tarafından 30 Mart 2004'te yazılmış olan bir makalede bu sayı 17 milyona kadar çıkarılmaktadır (Erzan ve Kirişçi, 2004). Oysa Erzan ve Kirişçi (2004) insanların bulundukları yerde kalma eğilimlerini gösteren ampirik çalışmalara dikkat çekerek Türklerin de yurtlarında kalmayı tercih edebileceklerinin olası olduğunu söylemektedirler. Erzan v.d. (2004), yaptıkları simülasyonlar sonucunda Türkiye'nin, AB

üyeliği sürecinde hızlı büyümesi ve 2015’de serbest dolaşıma geçebilmesi durumunda 2030’a kadar toplam 1 ila 2,1 milyon net göç vereceğini; üyelik sürecinin askıya alınması durumunda hızlı büyüemeyen bir Türkiye’nin, tüm kısıtlamalara rağmen aynı süre içinde 2,7 milyon göç verebileceğini göstermişlerdir. “Genişleme Sürecinde İşgücünün Serbest Dolaşımı” adlı Avrupa Komisyonu çalışmasında ise, üye ülkelere olası göçün etkisinin uzun vadede AB nüfusunun ancak yüzde 1’i kadar olabileceği belirtilmektedir (DPT, 2004).

İlgili üye devletlere göçün dağılımı ülke ve bölge bakımından düzensizdir. Kesin bir yargıya varmak mümkün değildir. Olası bir göçün etkisi o zamanki görelî gelir düzeyine, göç edenlerin eğitim seviyesine, işsizlik oranına ve Türkiye ve AB’deki iş olanaklarına göre değişecektir. Lejour v.d. (2004), göç literatürüne dayanarak, göç edenlerin ekseriyetle daha önceden göç etmiş olanların yerleştikleri ülkeleri tercih ettiğini belirtmektedirler. Buna göre, Türk göçmenlerin en fazla tercih edecekleri ülkelerin, göçmenlerin %76’sını alacağı düşünülen Almanya, %8 ile Fransa ve %4 ile Hollanda olacağını öngörmüşlerdir.

Bunların yanında, Türkiye’deki vasıflı işgücünün 2015 veya 2025 yıllarında AB’den çok daha genç olacağı unutulmamalıdır. Bu durumda, geçici olarak çalışmaya gelen vasıflı işçileri kabul etmek AB ülkelerinin çıkarına olabilir. Bugün bile birçok uluslararası şirket AB içinde çok sayıda eğitimli Türk işgücünü istihdam etmektedir. Dikkat edilmesi gereken, talebin vasıflı işgücüne olacağıdır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte vasıfsız işçilerin yaptıkları bazı işler makineler tarafından yapılmaya başlanmaktadır. Bu da giderek vasıflı işçiye olan ihtiyacı daha fazla arttırmaktadır. Bu nedenle beşeri sermayeye yatırım yapmak büyük önem kazanmaktadır.

Sonuç

Yirminci yüzyılın ortalarında, kuruluş maksadı stratejik öneme haiz olan kömür ve çelik sektörlerinin daha etkin bir yapıya kavuşması olan ve yola altı üye ülkeyle çıkan Avrupa Ekonomik Topluluğu, yirmi birinci yüzyıla gelindiğinde, dünya ekonomisi ve siyasetinde söz sahibi, yirmi yedi üye ülkeli bir “birlik” halini almıştır.

Çalışma baştan sona takip edildiğinde, Avrupa Birliği için bu sürecin aslında kolay olmadığı, dünya ekonomisi ve siyasetinde söz sahibi olabilmek için ilgili alanlarda

sistematik bir biçimde yaptığı çalışmalar ve bunların sonuçları ilk etapta göze çarpmaktadır.

İktisadi karşılaştırmaların yapıldığı bölümünden çıkarılması gereken sonuç, Avrupa Birliği'ne dahil olmak isteyen aday ülkelerin gerek ekonomik gerek siyasi gerekse Avrupa Birliği kaynaklarının etkin kullanımı alanlarında Avrupa Birliği'ni bir sihirli değnek olarak görmekten kaçınması gerektiğidir.

Makroekonomik kriterler detaylı bir biçimde ele alındığında görülmüştür ki Türkiye'de kişi başına düşen milli gelir AB ortalamasından daha düşük bir seviyededir. Daha önemlisi, ülkemizdeki gelir dağılımı adaletsizliği ciddi bir biçimde göze çarpmaktadır. Türkiye'deki işsizlik oranının AB ülkelerinden daha yüksek olması "gelir" konusundaki sıkıntılara etkindir. Bununla birlikte, genç nüfus açısından Türkiye'nin AB'ye görece olarak üstünlüğü göz ardı edilmemelidir.

Çalışmanın ortaya koymuş olduğu bir diğer sonuç da, mali yardımlar konusunda AB'nin Türkiye'ye karşı daha adaletli olma gerekliliğidir. Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye'nin aldığı maddi desteğin genel olarak daha düşük olduğu görülmektedir. Fakat unutulmamalıdır ki, iktisadi anlamda Türkiye'nin önünde Avrupa Birliği sürecinde iki seçenek vardır: kaynakları popülist alanlarda kullanmak veya ekonomiyi miyopluktan kurtaracak alanlara aktarmak. Avrupa Birliği kaynakları, popülist alanlardan ziyade; verimliliği artırmak, rekabeti geliştirmek ve insan sermayesini artırmak adına kullanılmalıdır. Bu şekilde kullanılan kaynaklar sayesinde ekonominin miyopluktan kurtulacağı aşıkardır.

Son olarak, Türkiye meşhur 4 Ekim'den istediğini aldı mı almadı mı onun için henüz bir şey söyleyemeyiz, zaman gösterecek. Son günlerde popüler olan deyim burada da yinelenmek gerekirse müzakerelerin ucu açık olacak. Eğer işler yolunda gider ve Avrupa Birliği ile bundan sonraki aşamalarda herşey istediğimiz gibi gelişirse en büyük kazanç, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artış olacak ki bu sadece ülkemizi rekabet ortamına sokmak ve bize döviz getirmekle kalmayacak aynı zamanda ileriye dönük iyi eleman yetişmesine ve istihdam artışına da katkıda bulunacak. Hepsinden önemlisi bu zamana kadar spekülatif maksatla gelinen Türkiye'ye bundan böyle yatırım maksatlı da gelinecek. Avrupa Birliği'ne uzanan yol uzun ince ve sonu meçhul olan bir

yol. Dileriz Türkiye, Avrupa Birliği yolunda hızlı ve bir o kadar da kesin adımlarla hedeflerine ulaşır.

EK - Türkiye AB İlişkileri Kronolojisi

1959

- **31 Temmuz:** Türkiye, AET'ye ortaklık için başvurdu.
- **11 Eylül:** AET Bakanlar Konseyi, Ankara ve Atina'nın Ortaklık başvurularını kabul etti.
- **28-30 Eylül:** Avrupa Toplulukları Komisyonu ile Türkiye arasındaki ilk hazırlık görüşmesi yapıldı.

1963

- **12 Eylül:** Ortaklık Anlaşması (Ankara Anlaşması) imzalandı.
- **12 Eylül:** I. Mali Protokol imzalandı.

1964

- **1 Aralık:** Türkiye-AET Ankara Anlaşması yürürlüğe girdi. Birinci Ortaklık Konseyi toplantısı yapıldı.

1966

- **16- 17 Mayıs:** Brüksel'de, birinci Türkiye-AET Karma Parlamento Komisyonu toplandı.

1968

- **9 Aralık:** Katma Protokol görüşmeleri başladı.

1970

- **26 Ekim:** İlk Gümrük İşbirliği Komitesi toplantısı yapıldı.
- **19 Kasım:** Ortaklık Konseyi'nde Katma Protokol metni kabul edildi.
- **23 Kasım:** Brüksel'de Katma Protokol imzalandı.
- **23 Kasım:** II. Mali Protokol imzalandı.

1971

- **5 Temmuz:** Katma Protokol, TBMM'de kabul edildi.
- **22 Temmuz:** Senato, Katma Protokolü kabul etti.

- **1 Eylül:** Katma Protokol'ün ticari hükümleri "Geçici Anlaşma" ile yürürlüğe konuldu.

1973

- **1 Ocak:** Katma Protokol yürürlüğe girdi
- **30 Haziran:** Ankara'da I. Genişleme Anlaşması (Tamamlayıcı Protokol) imzalandı.

1974

- **1 Ocak:** Tamamlayıcı Protokol ile ilgili geçici anlaşma yürürlüğe kondu.

1977

- **12 Mayıs:** Brüksel'de III. Mali Protokol imzalandı.

1980

- **30 Haziran:** Ortaklık Konseyi tarım ürünlerinin tamamına yakın bir kısmında Türkiye'ye uygulanan gümrük vergilerinin 1987 yılına kadar sıfıra indirilmesini kararlaştırdı. (1/80 sayılı Karar)

1982

- **22 Ocak:** Avrupa Topluluğu, Türkiye ile ilişkilerini dondurdu

1986

- **16 Eylül:** Türkiye - AET Ortaklık Konseyi toplandı, dondurulan Türkiye-AET ilişkileri yeniden başladı.

1987

- **14 Nisan:** Türkiye, AT'ye tam üye olmak üzere müracaat etti.

1988

- **20- 21 Aralık:** Türkiye, 1978 yılında askıya aldığı yükümlülüklerini yerine getirmek üzere bir takvimi Topluluğa verdi ve bu takvime işlerlik kazandırdı.

1989

- **18 Aralık:** AT Komisyonu, Türkiye'nin tam üyelik başvurusu konusunda, Topluluğun, 1992 yılına, yani kendi iç pazarını tamamlayabilmesinden önce yeni bir üyeyi kabul edemeyeceği ve

Türkiye'nin katılmadan önce, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesi gerektiğini belirtti.

1990

- **6 Haziran:** Topluluklar Komisyonu, Türkiye ile her alanda işbirliğinin başlatılması ve hızlandırılması konusundaki önlemleri içeren bir “İşbirliği Paketi”ni hazırlayarak Konsey’in olurluna sundu.

1991

- **30 Eylül:** Ortaklık Konseyi 1986 yılından sonra ilk kez toplandı.

1992

- **21 Ocak:** Türkiye - AT arasında bir Teknik İşbirliği Programı imzalandı.
- **3 Aralık:** Türkiye - AT ilişkilerinin yürütülmesinde ortaya çıkan ticaret ve gümrüklerle ilgili teknik sorunların çözümü için kurulmuş olan ve 12 Kasım 1982’den beri toplanamayan Gümrük İşbirliği Komitesi, 10’ncu dönem toplantısını gerçekleştirdi.

1995

- **13 Aralık:** 1/95 Sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı Avrupa Parlamentosu tarafından onaylandı.
- **21 Aralık:** AB ile Türkiye arasında, AKÇT ürünlerini kapsayan Serbest Ticaret Anlaşması parafe edildi.

1996

- **1 Ocak:** Türkiye, AB ile entegrasyonunda 22 yıl süren “Geçiş Dönemi”ni 31Aralık 1995 tarihinde tamamlayarak, 1.1.1996 tarihi itibarıyla, tam üyelik sürecinde “Son Dönem”e, sanayi ürünlerinde ve işlenmiş tarım ürünlerinde sağlanan Gümrük Birliği ile girmiştir.
- **19 Şubat:** Gümrük Birliği Ortak Komitesi 1 inci dönem toplantısı yapıldı.
- **25 Temmuz:** Brüksel’de Türkiye-AB AKÇT Anlaşması imzalandı.
- **1 Ağustos:** Türkiye-AB AKÇT Anlaşması TCRG’de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

1997

- **12- 13 Aralık:** Avrupa Birliği'nin Lüksemburg'ta gerçekleştirdiği devlet ve hükümet başkanları zirvesi sonucunda Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovenya, Romanya, Bulgaristan, Litvanya, Letonya, Estonya ve Kıbrıs Rum Yönetimi

tam üyelik için aday ülkeler olarak belirlenmiştir. Türkiye ise aday ülkeler arasında zikredilmemiş, tam üyeliğe ehil olduğu teyit edilmiştir.

1998

- **1 Ocak :** Türkiye ile AB arasında karşılıklı tarım tavizlerine ilişkin 1/98 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı yürürlüğe girdi.
- **3 Mart:** Türkiye-AB ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik olarak AB Komisyonu tarafından hazırlanan "European Strategy for Turkey" (Türkiye için Avrupa Stratejisi) başlıklı belge açıklandı.
- **4 Kasım:** AB Komisyonu tarafından hazırlanan ve AB'ne üyelik için Belirlenmiş olan Kopenhag kriterleri ışığında kaydedilen gelişmelere ilişkin Komisyon görüşlerini içeren "İlerleme Raporu" yayımlandı.

1999

- **1 Ocak:** Avrupa Birliği'nde Tek Para (Euro) uygulamasına geçildi.
- **13 Ekim:** AB Komisyonu tarafından hazırlanan ve AB'ye üyelik için belirlenmiş olan Kopenhag kriterleri ışığında kaydedilen gelişmelere ilişkin Komisyon görüşlerini içeren ikinci "İlerleme Raporu" yayımlandı.
- **11- 12 Aralık:** Helsinki'de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Zirve Toplantısında Türkiye'ye adaylık statüsü tanındı.

2000

- **13 Ekim:** Avrupa Komisyonu Türkiye için 3. İlerleme Raporu'nu açıkladı.
- **17- 18 Ekim:** Türkiye ile AB arasında Hizmetler ve Kamu Alımları alanlarında müzakerelere başlandı
- **4 Aralık:** Genel İşler Konseyi Türkiye için Katılım Ortaklığı taslağını kabul etti.
- **7- 9 Aralık:** Nice'de toplanan Avrupa Konseyi, Nice Antlaşması'nı kabul ederek, üye ülkelerin genişleme sürecinde AB kurumlarındaki temsil güçlerinde değişikliğe gitti.

2001

- **18- 19 Ocak:** Hizmetler ve Kamu Alımları müzakerelerinin ikinci turu gerçekleştirildi.
- **26 Şubat:** Katılım Ortaklığına ilişkin usuller ile Katılım Ortaklığı çerçevesinde ülkemizin alacağı yardımların temelini oluşturacak Çerçeve Yönetmelik Genel İşler Konseyi'nin toplantısında kabul edildi.

- **8 Mart:** AB Bakanlar Konseyi Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesini kabul etti.
- **19 Mart:** TBMM “Topluluk Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı”nı kabul etti.
- **13 Kasım:** IV. İlerleme Raporu yayınlandı.

2002

- **1 Ocak:** Avrupa Birliği’nde, Euro fiili olarak dolaşıma girdi.
- **9 Ekim:** Avrupa Komisyonu Türkiye için 5. İlerleme Raporu’nu açıkladı.
- **12- 13 Aralık:** Kopenhag’da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Zirve Toplantısında “AB Komisyonu’nun raporu ve önerisi temelinde, Türkiye’nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığına karar verilmesi halinde, 2004 Aralık ayında toplanacak olan Avrupa Konseyi’nin, Türkiye ile AB arasındaki müzakereleri gecikme olmaksızın başlatacağı” ifadesine yer verilmiştir.

2003

- **19 Mayıs:** AB Bakanlar Konseyi Türkiye için Gözden Geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi’ni kabul etti.
- **8 Ekim:** Türkiye’nin AB tarafından sağlanan mali kaynakları kendi ihtiyaçları doğrultusunda, kendi inisiyatifi ile kullanması için oluşturulan Merkezi Olmayan Yapılanma Sistemi AB Komisyonu tarafından akredite edildi.

2004

- **16- 17 Aralık:** Brüksel’de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Zirve Toplantısında Türkiye ile üyelik müzakerelerinin 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılması kararlaştırıldı.

2005

- **29 Haziran:** Avrupa Komisyonu tarafından Türkiye için müzakere çerçevesi açıklandı.
- **29 Temmuz:** Ankara Anlaşması’nın AB’nin 1 Mayıs 2004 tarihli genişlemesi dikkate alınarak adaptasyonuna yönelik Uyum Protokolü, bir Deklarasyon eşliğinde Türkiye tarafından imzalandı.

Kaynakça

andalucia (2009), Overview of Spanish Economy.
<http://www.andalucia.com/spain/economy/home.htm>

ABHABER (2002), AB'ye Üyeliğin Yunanistan, Portekiz ve İspanya Ekonomilerine Etkileri, Brüksel.

Dilekli, S., Yeşilkaya, K. (2002), *Maastricht Kriterleri*, DPT Yayınları, Ankara.
<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/maastricht/dilekli/kriter.pdf>

DTM (2009), *İspanya Genel Ekonomik Durum*, DTM, İGEME, Ankara.

DPT (2001), *Temel Ekonomik Göstergeler*, Ankara,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/teg/2001/12/teg.html>

DPT (2004), *Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Muhtemel Etkileri*, DPT, Ankara.

Erzan R. ve K. Kirişçi (2004), Turkish Immigrants: Their Integration within the EU and Migration to Turkey, *Turkish Policy Quarterly*, **3**, 3, 1-7.
<http://www.turkishpolicy.com/images/stories/2004-03-EUodyssey1/TPQ2004-3-erzan+kirisci.pdf>

Erzan R., U. Kuzubaşı, N. Yıldız (2004), Büyüme ve Göç Senaryoları: Türkiye-AB, AB-Türkiye İlişkilerinde Göç konuları: Dış Göç Dinamikleri ve Göçmenlerin Uyumu, konferansı, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Eurostat (2009), <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> adresinden Ekim 2009'da alınmıştır.

Flam H., (2003) Turkey and the EU: Politics and Economics of Accession, Seminer Makaleleri No: 718, IIES, Stockholm Üniversitesi, İsveç.

Garson J. P. (2004), Some Remarks On Migration Prospects From Turkey to the European Union (Provisional Version, Not To Be Quoted), *Immigration Issues In EU-Turkish Relations Determinants and Integration*, Uluslararası konferans, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Gençkol, M. (2003), *Avrupa Birliği Mali İşbirliği Politikaları ve Türkiye*, DPT Yayınları, No: 2679, Ankara.

İnternet Haber (2006), AB fonu İspanya'ya yaradı, İnternet haber, 22 Eylül 2006.
http://www.internethaber.com/news_detail.php?id=44121&interstitial=true

Kılıçbay (1984), Türk Ekonomisinde Enflasyonun Anatomisi, *İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını*, No:507, İstanbul.

KobiEfor (2006), Rekabetin Akıl Gücü: Uzaktan Gelen Ülke, *KobiEfor Sanayi ve Ekonomi Dergisi*, Ağustos 2006, İstanbul.
http://www.kobi-for.com.tr/haber_detay.asp?id=1786

Lejour A. M., De Mooij R.A ve C.H. Capel (2004), Assessing the Economic Implications of Turkish Accession to the EU, *CPB Document* No:56, Hollanda.

MIPD (2007), “Commission Decision C(2007)1835 of 30/04/2007 on a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2007-2009 for Turkey”, *Avrupa Komisyonu*.
http://www.abfonlari.gov.tr/pdfdocumantary/mipd_turkey_2007_2009_en.pdf

Morgil, O. (2003), Ekonomik Açıdan Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Gümrük Birliğinin İşleyişi, *İşveren Dergisi*, TİSK, Ankara.

Özdemir, S. (2001), Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Topluluğu, Avrupa Toplulukları, Avrupa Birliği, Roma Antlaşması, Avrupa Tek Senedi, Avrupa Birliği Antlaşması, Maastricht Antlaşması, Amsterdam Antlaşması, Nice Antlaşması (Kavramlara İlişkin Açıklayıcı Not), *DPT Yayınları*, Ankara.
<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/ozdemirs/kavram.pdf>

Özpençe, O. (2003), Avrupa Parasal Birliği’nde Maliye Politikası Koordinasyonu ve Türkiye Analizi, *T.C. Maliye Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları* No: 2009/391.

TOBB (2004), Türkiye’nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 İlerleme Raporu: Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Muhtemel Üyeliğinin Sonuçları, *TOBB Mevzuat ve Dokümanlar*, Ankara.
www.tobb.org.tr/abm/mevzuatvedokumanlar/etki%20raporu.doc

WDI (2003), World Development Indicators CD. <http://www.ikv.org.tr/abtarihce.php>